

الگوی تحقق و پیاده‌سازی پارلمان باز مبتنی بر پایه شفافیت پارلمانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خدای بزرگمخشایش بهیچمانند

بنام

شماره مسلسل: ۱۸۶۰۵
کد موضوعی: ۳۵۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۱/۹/۲۸

عنوان گزارش:

الگوی تحقق و پیاده‌سازی پارلمان باز مبتنی بر بیانیه شفافیت پارلمانی

نام دفتر:

مطالعات بنیادین حکمرانی (گروه ابزارهای حکمرانی)

مدیر مطالعه:

محمد عبدالحسین زاده

تهیه و تدوین کنندگان:

عطیه یوسفی، محمد عبدالحسین زاده

ناظران علمی:

مهدی عبد الحمید، محمد مهدی مهربان هلان

صفحه آرا:

انسیه بهاء بزرگی

اظهار نظر کنندگان:

یحیی مرتب (دفتر مطالعات مدیریت)، روح اله مکارم (دفتر مطالعات حقوقی)، مصطفی دلاور پور اقدم

(دفتر مطالعات سیاسی)، سعید نریمان

واژه‌های کلیدی:

۱. پارلمان باز

۲. دولت باز

۳. حکمرانی مشارکتی

۴. بیانیه شفافیت پارلمانی

۵. مشارکت شهروندان

فهرست مطالب

۶

چکیده

۷

خلاصه مدیریتی

۹

مقدمه

۱۱

۱. مفهوم و چیستی پارلمان باز

۱۲

۲. بیانیه شفافیت پارلمانی

۱۲

۳. ترویج فرهنگ شفافیت میان شهروندان

۱۶

۴. بازسازی اطلاعات پارلمان

۱۹

۵. سهولت دسترسی به اطلاعات پارلمان

۲۱

۶. استفاده از ابزارهای نوین فناوری اطلاعات برای داده‌های پارلمان

۲۳

۷. الگوی پیاده‌سازی پارلمان باز در نظام حکمرانی ملی

۳۸

نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی

۴۰

منابع و مآخذ

فهرست جداول و اشکال

۲۸

جدول ۱. الزامات اجرایی کارکردهای ارائه شده در بیانیه شفافیت پارلمانی

۲۴

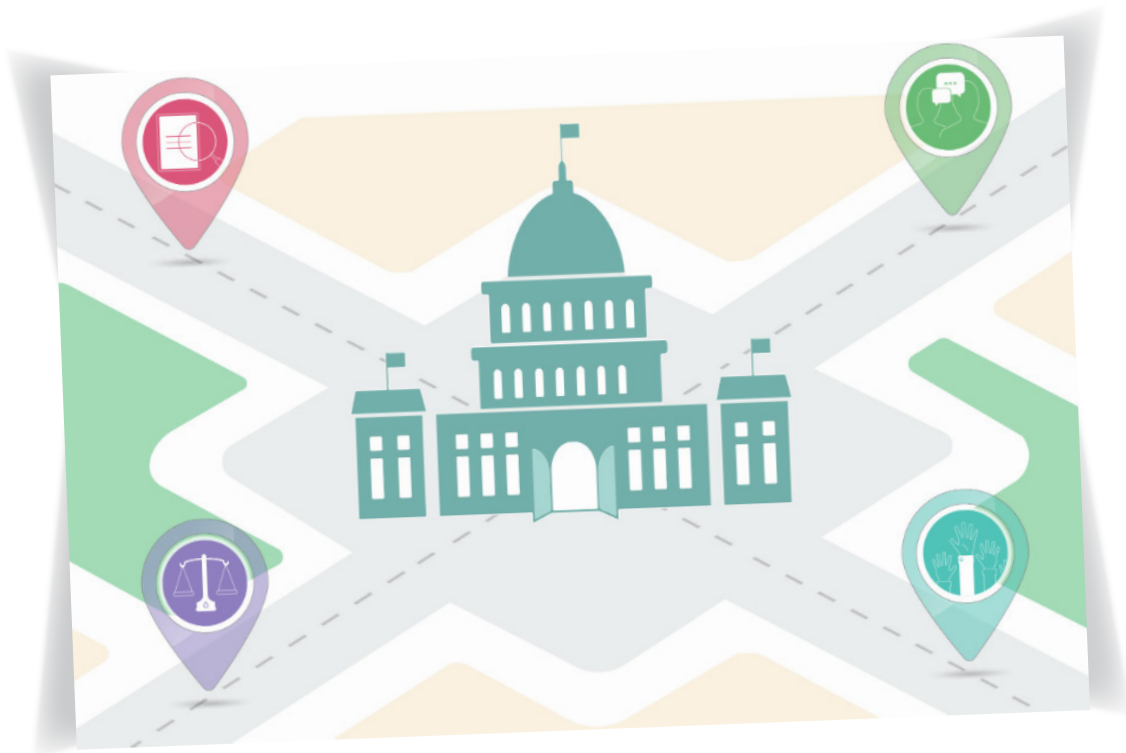
شکل ۱. الگوی تحقق پارلمان باز

۲۶

شکل ۲. نگاشت آماری الزامات شناسایی شده در زمینه کارکردهای بیانیه

شفافیت

الگوی تحقق و پیاده‌سازی پارلمان باز مبتنی بر بیانیه شفافیت پارلمانی

چکیده

شفافیت، یکی از اصول اساسی دموکراسی و بستری برای پاسخگویی نهادهای سیاسی و حاکمیتی به شهروندان است. با توجه به اهمیت موضوع شفافیت در نظام قانونگذاری، گزارش پیشرو در نظر دارد تا با بهره‌گیری از ادبیات علمی و به‌طور خاص با تأکید بر بیانیه شفافیت پارلمانی، الگوی تحقق و پیاده‌سازی پارلمان باز را ارائه نماید. در الگوی پیشنهادی ابتدا زمینه‌های تحقق پارلمان باز بیان شدند. در ادامه الزامات و اقتضات پارلمان باز در سه محور الزامات قانونی، الزامات آموزشی و توانمندسازی و الزامات زیرساختی و فناوریانه ذکر شد. محور بعدی الگوی مطرح شده شامل حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان است که شفافیت بایستی در تمامی این حوزه‌ها محقق شود. حوزه‌های شناسایی در چهار بخش ساختار و تشکیلات مجلس، منابع انسانی مجلس (اعم از کارکنان، مدیران و نمایندگان مجلس)، فرایندهای سیاستگذاری و قانونگذاری و رویه‌های اداری و گردش کار قرار گرفتند. در بخش آخر نیز دستاوردهای شفافیت و پارلمان باز در ۶ محور شامل ارتقای قانونگذاری، بهبود نظارت و بازخوردگیری، تقویت مشارکت و همکاری، مطالبه‌گری و درگیرسازی شهروندان، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری و نوآوری و خلاقیت تشریح شد. پیشنهاد محوری و اصلی گزارش حاضر این است که در تحقق پارلمان باز حتماً بایستی این نکته مدنظر قرار بگیرد که منجر به افزایش مشارکت شهروندی در قانونگذاری و نظارت و همچنین ارتقای سرمایه اجتماعی شود.

خلاصه مدیریتی

در حال حاضر موضوع **شفافیت به عنوان یکی از ابزارهای نرم حکمرانی** مورد توجه مقامات و سیاستمداران کشور قرار گرفته است و لایحه‌ها و طرح‌های قانونی زیادی همچون «لایحه شفافیت» با شماره ثبت ۶۱۹ در مجلس دهم، «طرح شفافیت آرای نظام تقنینی» با شماره ثبت ۶۶۰ در مجلس دهم، «طرح شفافیت آرای نمایندگان» با شماره ثبت ۵۳ در مجلس یازدهم، «طرح شفافیت قوای سه‌گانه و دستگاه‌های اجرایی و سایر نهادها» با شماره ثبت ۷۵۹ در مجلس یازدهم و... اعلام وصول شده و مورد بحث و بررسی قرار گرفته است و حتی برخی از آنها همچون «طرح شفافیت قوای سه‌گانه و دستگاه‌های اجرایی و سایر نهادها» به تصویب مجلس شورای اسلامی^۱ رسیده است.

با توجه به اهمیت موضوع شفافیت و به‌خصوص شفافیت پارلمانی در گزارش حاضر تلاش می‌شود که با بهره‌گیری از ادبیات موضوع این حوزه و به‌طور خاص با تأکید بر بیانیه شفافیت پارلمانی که سند سیاستی مهم و راهبردی بین‌المللی در این حوزه شناخته می‌شود، الگوی تحقق و پیاده‌سازی پارلمان باز ارائه شود.

بیانیه شفافیت پارلمانی دارای چهار رکن اصلی در زمینه: ۱. ترویج فرهنگ شفافیت میان شهروندان، ۲. بازسازی اطلاعات پارلمان، ۳. سهولت دسترسی به اطلاعات پارلمانی و ۴. استفاده از ابزارهای نوین فناوری اطلاعات برای داده‌های پارلمان است که در ذیل هر یک از این ارکان، دستورالعمل‌ها و کارکردهایی برای تحقق پارلمان باز ارائه شده است که مجموع کارکردهای ارائه شده در این سند سیاستی به ۴۴ مورد می‌رسد که مواردی همچون ترویج آموزش مدنی، انتشار به‌موقع اطلاعات، ارائه اطلاعات در مورد اعضای پارلمان، مشارکت شهروندان در نگارش پیش‌نویس قانون، انتشار گزارش‌های پارلمان، تضمین دسترسی رسانه‌ها، ارائه اطلاعات در قالب‌های باز و ساختاریافته، تسهیل ارتباط دوطرفه و... برخی از این کارکردهاست.

پس از بررسی بیانیه شفافیت پارلمانی، **الگوی تحقق پارلمان باز در چهار بخش زمینه‌های تحقق پارلمان باز، الزامات و اقتضائات تحقق پارلمان باز، حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان و دستاوردهای شفافیت پارلمانی** ارائه شده است. در بخش زمینه‌های تحقق پارلمان باز بیان شده است که بایستی دو اصل مهم پذیرش شفافیت به‌عنوان ارزش اجتماعی و فرهنگی و نظام حکمرانی باز مدنظر قرار گیرد و بُعد شفافیت در عرصه‌های مختلف حکمرانی و نهادهای حاکمیتی پیگیری شود. **الزامات و اقتضائات پارلمان باز نیز در سه محور مهم و اساسی الزامات قانونی، الزامات**

آموزشی و توانمندسازی و الزامات زیرساختی و فناوری ارائه شده است. به‌عبارت دیگر به‌منظور تحقق پارلمان باز می‌بایست قوانین و زیرساخت‌های حقوقی مناسب وجود داشته باشد و از سوی دیگر آموزش و توانمندسازی شهروندان و مقامات برای کنشگری در نظام حکمرانی باز مدنظر قرار گیرد و همچنین زیرساخت‌های فناوری و نرم‌افزاری و سخت‌افزاری برای تحقق پارلمان باز مهیا شود. در بخش بعدی الگوی ارائه شده حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان که بایستی شفافیت در این حوزه‌ها محقق شود، معرفی شده است. در تقسیم‌بندی که در این بخش ارائه شده، **حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان در چهار محور ساختار و تشکیلات، منابع انسانی مجلس، فرایندهای سیاستگذاری و قانونگذاری و رویه‌های اداری و گردش کار** مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند. پارلمان باز بایستی شفافیت را در چهار محور مذکور به‌طور کامل پیگیری کند و تأکید بر یک بخش خاص پارلمان مثل شفافیت آرای نمایندگان نمی‌تواند کارآمدی و اثرات مثبت کاملی را به‌همراه داشته باشد. در بخش پایانی مدل نیز **دستاوردهای پارلمان باز همچون ارتقای قانونگذاری، بهبود نظارت، تقویت مشارکت و همکاری، مطالبه‌گری و درگیرسازی شهروندان، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری و نوآوری و خلاقیت** تشریح شده است.

با بررسی سند سیاستی «بیانیه شفافیت پارلمانی» و همچنین الگوی ارائه شده برای تحقق پارلمان باز برخی از توصیه‌ها و پیشنهادها و اجرایی و تقنینی به‌دست می‌آید که به‌صورت خلاصه عبارتند از:

● پیاده‌سازی شفافیت بایستی مبتنی بر **نگاه جامع و فراگیر** باشد و تقلیدهای تصنعی و هیجانی برای پیاده‌سازی شفافیت در نظام حکمرانی و به‌طور خاص نظام پارلمانی امری مقبول و پذیرفته شده نیست.

● برای تقویت سرمایه اجتماعی دولت و مجلس با استفاده از ابزار شفافیت بایستی به این نکته توجه شود که **زیست‌بوم حکمرانی و جامعه، شفافیت را به‌عنوان فرهنگ و ارزش پذیرفته و در تمامی عرصه‌های جامعه این شفافیت مقبول واقع شود.**

● شفافیت در پارلمان بهتر است به ترتیب اولویت، ابتدا در حوزه‌های **فرایندی و ساختاری مجلس شورای اسلامی اتفاق بیفتد و در مرحله بعد شفافیت خروجی‌ها و اقدامات همچون آرای نمایندگان تحقق پذیرد.** شفافیت نتایج و خروجی‌های مجلس مثل شفافیت آرای نمایندگان اگرچه به‌تنهایی ممکن است تأثیرات مثبتی به‌همراه داشته باشد، ولی کارآمدی مجلس شورای اسلامی و

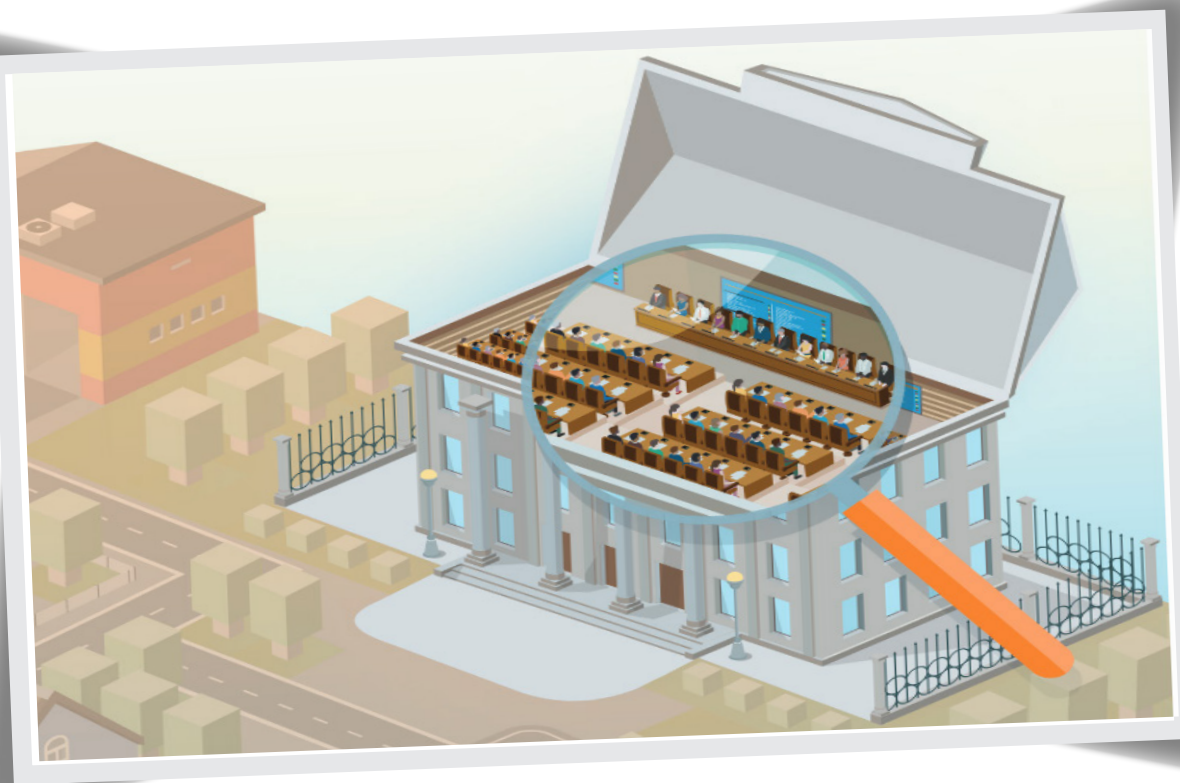
۱. البته در زمان تدوین گزارش مذکور، طرح مذکور همچنان به قانون تبدیل نشده و در فرایند رفت و برگشت بین مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان است و احتمالاً با اصرار مجلس شورای اسلامی به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارجاع شود.

هیئت رئیسه مجلس شورای اسلامی به عنوان متولی اصلی اداره مجلس شورای اسلامی بایستی با همکاری کمیسیون‌های تخصصی مجلس شورای اسلامی و معاونت‌های مجلس شورای اسلامی، ضمن فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم برای تحقق پارلمان باز را فراهم آورند. کمیسیون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، مسئولیت تدوین طرح پیشنهادی قانونی، معاونت‌های نظارت و قوانین مجلس مسئولیت برنامه ریزی برای تحقق الزامات آموزشی و توانمندسازی نمایندگان و شهروندان و معاونت اجرایی مجلس شورای اسلامی و به طور خاص اداره کل فناوری اطلاعات زیرساخت‌های فنی را فراهم آورند.

ارتقای قانونگذاری منوط به شفافیت فرایندها و رویه‌های قانونگذاری و اداری است.

● شفافیت هدف و آرزوی نظام حکمرانی نیست که بدون در نظر گرفتن اقتضانات ملی و ارزشی به هر قیمتی به دنبال تحقق آن باشیم؛ بنابراین **شأن ابزاری شفافیت بایستی حفظ شود** و تنها در صورت ضرورت و فایده داشتن در نظام حکمرانی به کار برده شود.

● **شفافیت اگر زمینه ساز حضور و مشارکت مردم در زمینه مسئله‌شناسی و قانونگذاری نشود، نشان‌دهنده این است که درست به کار گرفته نشده است**؛ بنابراین باید امکان مشارکت مردمی با شفافیت ابتدا سنجیده شود و بعد اقدامات لازم برای باز شدن دولت و نهادهای حاکمیتی برای مردم انجام شود.

مقدمه

در میان نهادهای مختلفی که ساختار جامعه را تشکیل می‌دهند، پارلمان از نهادهایی است که بخش قابل توجهی از ارتباطات مردمی را شکل می‌دهد. با توجه به این ارتباطات مردمی، نگرش و چشم‌انداز مردم نسبت به این سیستم و همچنین عملکرد آن در مقابل مردم نشان‌دهنده رابطه‌ای دوسویه میان این دو است و زمینه مشارکت و اعتماد افراد را در قالب عملکردهای متقابل میان این دو رکن رقم خواهد زد. با وجود این، در دهه‌های اخیر مطالعاتی منتشر شده که روند رو به کاهش اعتماد شهروندان را به پارلمان‌ها نشان می‌دهد (کاتربرگ و مورنو^۱ ۲۰۰۶؛ ون در میر^۲ ۲۰۱۰؛ پری^۳ ۲۰۲۱). اعتماد و مشارکت آحاد جامعه نسبت به یک خُرده‌نظام سیاسی همچون پارلمان، یکی از اساسی‌ترین الزامات موفقیت آن است. زیرا تا زمانی که آحاد جامعه نسبت به تصمیمات اتخاذ شده در پارلمان و روند آن اعتماد نداشته باشند، عملکرد و کارآمدی آن را زیر سؤال برده و ماهیت مردمی آن را با خدشه مواجهه می‌کنند.

اعتماد شهروندان به نهادهای دموکراتیک برای عملکرد دموکراسی و اثربخشی حکومت ضروری است. برای تقویت نهادهای دموکراتیک، بازگرداندن اعتماد شهروندان و بهبود توانایی کشورها برای دستیابی به توسعه پایدار، پارلمان‌ها باید فرایندهای قانونی را به صورت مشارکتی و با شرکت شهروندان توسعه دهند. این مهم سبب شده است که در سال‌های اخیر، مفهومی با عنوان پارلمان باز^۴ مورد توجه محققان و اندیشمندان قرار گیرد. پارلمان باز شکل جدیدی از تعامل بین شهروندان و قوه مقننه است که شفافیت و دسترسی به اطلاعات عمومی، مسئولیت‌پذیری نمایندگان، مشارکت شهروندان و تعهد در تصمیم‌گیری‌های دولتی را تضمین می‌نماید (پارلامریکاس^۵ ۲۰۱۶؛ وانجا^۶ ۲۰۱۸). جامع‌ترین و مهم‌ترین سند منتشر شده در زمینه شفافیت پارلمانی، بیانیه شفافیت پارلمانی^۷ است که برای اولین بار و به صورت رسمی در کنفرانس جهانی پارلمان الکترونیک در سال ۲۰۱۲ و در روز جهانی دموکراسی (۱۵ سپتامبر) در رم ایتالیا منتشر شد.

مجلس شورای اسلامی در کشور نیز یکی از نهادهای حاکمیتی مهم در عرصه سیاست‌گذاری و قانونگذاری است. در حال حاضر نیز موضوع شفافیت و گسترش شفافیت در عرصه‌های مختلف حکمرانی مورد توجه مقامات و سیاستمداران و همچنین مطالبه‌نخبگان و عموم مردم قرار گرفته است. در پژوهش حاضر تلاش می‌شود تا با نگاه کارکردی و اجرایی رویکرد پارلمان باز که به عنوان راهکاری نوآورانه برای توسعه تعامل پارلمان با آحاد جامعه تعریف می‌شود، الگوی پیاده‌سازی پارلمان باز ارائه شود و ابعاد مختلف آن تشریح شود.

در این راستا هدف پژوهش طراحی الگوی تحقق شفافیت پارلمانی در مجلس شورای اسلامی با تمرکز بر بند بین‌المللی شفافیت پارلمانی می‌باشد. از اینرو، ابتدا

1. Catterberg & Moreno
2. Van der Meer
3. Perry
4. Open Parliament
5. ParlAmericas
6. Vanja
7. Declaration on Parliamentary Openness

مفهوم‌شناسی پارلمان باز و شفافیت پارلمانی در دستور کار قرار می‌گیرد و سپس در بخش دوم، بیانیه شفافیت پارلمانی و چهار رکن مهم آن و کارکردهای ذیل هر رکن به صورت مختصر ارائه می‌شود. در بخش سوم نیز الگوی تحقق شفافیت پارلمانی در چهار بخش زمینه‌های تحقق شفافیت، الزامات تحقق شفافیت پارلمانی، حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان و دستاوردهای شفافیت پارلمانی تشریح و تبیین می‌شود. شایان ذکر است، در راستای مفهوم شفافیت در ربط با نظام پارلمانی، گزارشی با عنوان "شفافیت عملکرد نمایندگان و مجلس شورای اسلامی" در مرکز پژوهش‌های مجلس منتشر شده است که بیانگر اهمیت شفافیت در عملکرد نمایندگان است. لیکن، گزارش حاضر در نظر دارد تا به بررسی سازوکارها و ابعاد اجرایی مرتبط با ایجاد شفافیت در تمامی ابعاد پارلمان بپردازد.

۱. مفهوم و چیستی پارلمان باز

یکی از تحولات نظام‌های سیاسی در دهه‌های اخیر، حرکت به سمت دولت یا حکمرانی باز است. دولت باز به راهبردها و ابتکارات نوین و مبتنی بر شفافیت، صداقت، پاسخگویی و مشارکت ذی‌نفعان در هدایت نظام سیاسی یک کشور اشاره دارد (رینولدز^۲، ۲۰۱۹). حرکت به سوی دولت باز مستلزم حمایت سایر نهادهای سیاسی است که پارلمان کشور را می‌توان به‌عنوان یکی از این نهادهای مهم در راستای اجرای دولت باز برشمرد. پارلمان‌ها، شرکای کلیدی خود را در انجام اقدامات قانونی، تأمین حمایت مالی و ایجاد حمایت فراحزبی در راستای اجرای الزامات دولت باز حمایت می‌نمایند. پارلمان‌ها همچنین می‌توانند نقش مهمی در ارائه نظارت بر تعهدات اجرای دولت باز ایفا کنند (برندسما^۳، ۲۰۱۸).

در کنار فعالیت‌های نظارتی پارلمان، یکی از الزامات توسعه دولت باز، تطبیق فعالیت پارلمان‌ها بر مبنای ارکان دولت باز همچون شفافیت، صداقت، پاسخگویی و مشارکت است. پارلمان باز، دومین حوزه در حال رشد سریع در دولت باز است که به شفافیت و دسترسی به اطلاعات عمومی، تقویت مسئولیت‌پذیری نهادهای دموکراتیک، ترویج مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌های قانونی و تضمین فرهنگ رفتار اخلاقی و عادلانه در قانونگذاران می‌پردازد. (پارلامریکاس^۴، ۲۰۲۱)

از منظر جامعه جهانی نیز تأکید شده ساختارهای حکمرانی فراگیر و مشارکتی به‌طور ذاتی با توانایی یک کشور برای دستیابی به توسعه پایدار مرتبط است. از زمان توسعه مفهوم دولت باز، مشارکت پارلمانی^۵ بخشی جدایی‌ناپذیر از فلسفه دولت باز و عنصری کلیدی برای دستیابی به ارکان این نوع از نظام‌های سیاسی بوده است. بسیاری از اصول کلیدی دولت باز همچون ترویج و حفاظت از فضای مدنی، دفاع از فرایندهای دموکراتیک و تضمین پاسخگویی نیاز به حمایت پارلمان دارد. از این رو، جهت‌گیری پارلمان به سمت رویکردهای مشارکتی و باز، لازمه توسعه دولت باز است. (فیتسیلیس^۶ و دیگران^۷، ۲۰۱۷)

مشارکت پارلمان‌ها در اجرای دولت باز، چه از طریق مشارکت رسمی یا از سایر ابزارهای هماهنگی به نفع همه ذی‌نفعان است. برای قوه مجریه،

مشارکت پارلمانی فرصت‌هایی را برای نهادینه‌سازی اصلاحات دولت باز ایجاد می‌کند. هنگامی که قوه مجریه شهروندان و جامعه مدنی را در فرایندهای مرتبط با اصول دولت باز درگیر می‌کند، ورودی‌های این گروه‌ها اغلب منعکس‌کننده خواسته‌های جامعه و توقعات آنها از قوه مجریه است. برای پارلمان‌ها نیز تعامل با اصول و ارکان دولت باز، می‌تواند سازوکارهای نوآورانه‌ای را برای شنیدن صدای شهروندان و جامعه مدنی ایجاد نماید که این سازوکارها می‌تواند خواسته‌های جامعه را بهتر به نمایندگان ارائه نماید. در نهایت، برای جامعه مدنی نیز مشارکت پارلمانی جنبه‌ای حیاتی در تضمین پایداری اصلاحات دولت باز در سراسر دولت و چرخه‌های سیاسی است. پارلمان، سنگ بنای حکومت دموکراتیک است. چراکه بر کار دولت نظارت کرده و آن را به چالش می‌کشد و به وضع قوانین و تغییر آن می‌پردازد (روبیو^۸ و ولا^۹، ۲۰۱۹). بر این اساس، ایجاد بستری برای مشارکتی شدن پارلمان‌ها و توسعه سازوکارهای نوین جهت مشارکت جامعه مدنی در روند قانونگذاری، از نیازهای اساسی ایجاد دولت باز و تقویت حکومت دموکراتیک است. همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد، تطبیق فعالیت پارلمان‌ها بر مبنای ارکان دولت باز همچون شفافیت، صداقت، پاسخگویی و مشارکت، مفهوم نوینی را در ادبیات سیاسی ایجاد کرده است که از آن با عنوان پارلمان باز^{۱۰} نام برده می‌شود. (پارلامریکاس^{۱۰}، ۲۰۱۶)

علاوه بر تأکید جامعه جهانی بر ارتقای تعهد پارلمان‌ها در زمینه حرکت به سمت پارلمان باز، در استناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران و در سخنان مقام معظم رهبری نیز به مشارکت جامعه در نظام سیاسی اشاره شده است. به‌عنوان مثال مقام معظم رهبری در رابطه با ایجاد راهکار و سازوکار جامع برای مشارکت مردم بیان می‌کنند: «حضور مردم چه جوری است؟ همان نکته اصلی است. اینجاست که مسئولین باید زمینه‌ها را، مدل‌ها را، فرمول‌های عملی و قابل فهم عموم را، فرمول‌های اعتمادبخش را برای مشارکت مردم فراهم کنند. در هر بخشی می‌شود این کارها را کرد. هم قوه مجریه، هم قوه قضائیه، هم قوه مقننه به شیوه خاص خود می‌توانند این را تأمین کنند؛ از

1. Open government/governance
2. Reynolds
3. Brandsma
4. Parlamericas
5. Parliamentary Participation
6. Fitsilis
7. Rubio
8. Vela
9. Open Parliament
10. Parlamericas

است که چگونگی ایجاد فرهنگ شفافیت بین آحاد جامعه را بیان می‌دارد.

۱-۳. دسترسی آحاد جامعه به اطلاعات پارلمان

اطلاعات پارلمانی متعلق به مردم است. شهروندان باید امکان مشاهده و انتشار مجدد اطلاعات پارلمانی را به‌طور کلی یا جزئی داشته باشند و هرگونه استثنا یا محدودیت باید توسط قانون تعریف شود. برخی از پارلمان‌ها دسترسی شهروندان به اطلاعات را محدود می‌کنند که می‌تواند مشارکت عمومی مردم را در مسائل سیاسی تا حد قابل توجهی کاهش دهد. در دسترس بودن اطلاعات پارلمان، با محدودیت‌های صریح و تعریف شده برای مطالب محرمانه یا حساس، حداکثر مسئولیت‌پذیری نهاد قانونگذاری را زمینه تدوین قوانین دقیق در زمینه حفاظت اطلاعات تضمین کرده و نقش شهروندان را در فرایند قانونگذاری تقویت می‌کند. در خلاصه می‌توان بیان داشت که اولاً دسترسی شهروندان به اطلاعات پارلمانی بایستی مدنظر قرار گیرد و ثانیاً اطلاعات در زمان مناسب و با توجه به اقتضائات و استانداردهای فنی و تخصصی داده باز در دسترس عموم قرار گیرد.

۲-۳. ترویج فرهنگ شفافیت از طریق قانونگذاری

پارلمان موظف است قوانینی را وضع کند که حق مردم را برای دریافت اطلاعات دولتی و پارلمانی تضمین می‌کند. این قوانین می‌بایست فرهنگ دولت باز را میان آحاد جامعه ترویج دهد، امکان شفافیت مالی و سیاسی را فراهم کند و مشارکت جامعه مدنی و شهروندان را در روند قانونگذاری مدنظر قرار دهد. تصویب قوانین و مقرراتی که امکان دسترسی گسترده به اطلاعات پارلمانی و مشارکت شهروندان در فرایندهای پارلمانی را فراهم کند، برای ترویج فرهنگ باز بودن، هرچند ناکافی، ولی ضروری است. قانون همچنین باید یک محیط توانمند - در داخل و خارج از پارلمان - ایجاد کند که در آن شهروندان تشویق شوند تا گردهم آیند و در گفتگوی آزاد با نمایندگان پارلمان در مورد خط‌مشی‌های عمومی و سایر موضوعات گفتگو کنند.

براساس کنفدراسیون پارلمانی قاره آمریکا،^۶ «پارلمان‌ها باید روحیه انتقادپذیری را تقویت کنند و همه جنبه‌های فرهنگ دموکراتیک را

ابتکار مردم، از فکر مردم، از نیرو و انگیزه مردم، از نشاط جوانی جوانان ما - که قشر عظیم و وسیعی هستند - می‌توانند استفاده کنند؛ این جزو کارهایی است که باید ان شاءالله با سازوکار باز از سوی مسئولین انجام بگیرد».^۱ همچنین در بند نهم سیاست‌های کلی قانونگذاری، «جلب مشارکت حداکثری مردم، ذی‌نفعان و نهادهای قانونی مردم‌نهاد تخصصی و صنفی در فرایند قانونگذاری» تأکید شده است.

با توجه به توضیحات ارائه شده و اهمیت بررسی شفافیت پارلمانی به‌عنوان نخستین و مهم‌ترین گام در زمینه پیاده‌سازی دولت باز، در ادامه گزارش حاضر «بیانیه شفافیت پارلمانی» معرفی می‌شود و ارکان اصلی آن تشریح شده و در پایان توصیه‌های سیاستی برای ارتقای کیفیت مجلس شورای اسلامی ارائه می‌شود.

۲. بیانیه شفافیت پارلمانی

بیانیه شفافیت پارلمانی برای اولین بار و به‌صورت رسمی در کنفرانس جهانی پارلمان الکترونیک در روز جهانی دموکراسی، ۱۵ سپتامبر، ۲۰۱۲ در رم ایتالیا منتشر شد. این سند حاوی مجموعه‌ای گسترده از اطلاعات و راهکارها در زمینه پیاده‌سازی پارلمان باز است. این بیانیه به‌طور رسمی توسط مجمع پارلمانی سازمان امنیت و همکاری اروپا،^۲ انجمن پارلمانی کشورهای مشترک‌المنافع^۳ و اولین اجلاس سران رؤسای جمهور قانونگذاری قاره آمریکا^۴ تأیید شده است. سند مذکور دارای چهار رکن اصلی در زمینه: ۱. ترویج فرهنگ شفافیت میان شهروندان، ۲. بازسازی اطلاعات پارلمان، ۳. سهولت دسترسی به اطلاعات پارلمانی و ۴. استفاده از ابزارهای نوین فناوری اطلاعات برای داده‌های پارلمان است. این سند، معتبرترین سند منتشر شده در زمینه شفافیت پارلمانی است که توسط بسیاری از کشورها مورد استفاده قرار می‌گیرد.^۵

۳. ترویج فرهنگ شفافیت میان شهروندان

اولین رکن معرفی شده در بیانیه شفافیت پارلمانی، ترویج فرهنگ شفافیت میان شهروندان است. این بخش دارای ۱۲ دستورالعمل

۱. بیانات در دیدار مردم کرمانشاه، ۲۰ مهرماه ۱۳۹۰.

2. Organization for Security and Co-operation in Europe

3. Commonwealth Parliamentary Association

4. Organization of American States

۵. شایان ذکر است که بخش‌های سوم تا ششم گزارش حاضر خلاصه‌ای از ترجمه بیانیه شفافیت پارلمانی است.

6. The Parliamentary Confederation of the Americas

رعایت می‌نماید. عملکرد نظارتی به‌طور گسترده به‌عنوان جنبه اصلی یک پارلمان دموکراتیک شناخته می‌شود (پلیزو^۴ ۲۰۰۶). تحقیقات نشان داده است که در دسترس بودن ابزارهای نظارتی پارلمانی، یا حتی پتانسیل نظارتی، تأثیر عمیقی بر ماهیت و عملکرد یک نظام سیاسی و احتمال دموکراتیک بودن یک کشور دارد. مشارکت جامعه در زمینه موضوعاتی مانند بررسی نحوه استفاده دولت از بودجه عمومی، رفتار پلیس در حمایت از حقوق شهروندان و پیگیری پاسخ نهادهای دولتی به درخواست شهروندان در زمینه دریافت اطلاعات، سبب پویایی و مشارکت فعال شهروندان می‌شود. با برگزاری جلسات عمومی و طرح سؤال از اعضای قوه مجریه در کمیته‌ها یا در جلسات عمومی، نمایندگان پارلمان می‌توانند به حمایت از شهروندان در زمینه تقویت فرهنگ باز بودن بپردازند. با ایجاد این جلسات پارلمان می‌تواند به بازتر، پاسخگوتر و مؤثرتر بودن دولت کمک کند.

اصل نظارت پارلمانی به‌عنوان مکانیسمی برای تضمین باز بودن دولت، هنجار بین‌المللی تثبیت شده است. بسیاری از کشورها چارچوب‌های نظارتی دقیقی برای افزایش حقوق شهروندان در دسترسی و استفاده از اطلاعات دولتی اتخاذ کرده‌اند. تعیین رویه‌ها و ابزارهای نظارتی برای تثبیت شفافیت در حاکمیت امری لازم و ضروری است که زمینه‌ساز نهادینه شدن فرهنگ شفافیت است.

۳-۵. ترویج آموزش مدنی

پارلمان موظف است که از طریق ارتقای قوانین و رویه‌های پارلمان، سطح سواد و آگاهی جامعه مدنی به‌ویژه جوانان را ارتقا دهد. آموزش شهروندان در مورد رویه‌های اجرایی پارلمان، یکی از ویژگی‌های مهم نظام سیاسی مردم‌سالار است. زمانی که شهروندان شیوه فعالیت پارلمان را درک نکنند یا از روند قانونگذاری اطلاع نداشته باشند، احتمال اینکه به فعالیت در زمینه قانونگذاری و فعالیت‌های نظارتی علاقه‌مند شوند و اهمیت این موضوعات را درک کنند، کاهش می‌یابد. نمایندگان پارلمان اغلب پیشنهاد می‌کنند که پیچیدگی‌های فرایند قانونگذاری و عدم درک کار آنها می‌تواند باعث شود که به جای انجام وظایف اصلی خود، زمان بیشتری را برای توضیح این مفاهیم به شهروندان صرف نمایند. آموزش به شهروندان در مورد نقش پارلمان می‌تواند به آنها کمک کند تا بفهمند چگونه می‌توانند برای دریافت حقوق خود درخواست دهند و در زندگی سیاسی مشارکت پربارتری داشته باشند. انجمن پارلمانی مشترک المنافع^۵ اذعان می‌دارد که «قانونگذار باید سطح سواد عمومی از کار پارلمان را بین آحاد جامعه ارتقا

به‌منظور آموزش و افزایش آگاهی در میان مقامات دولتی، بازیگران سیاسی و شهروندان در مورد الزامات اخلاقی دموکراسی و حقوق بشر ارتقا دهند (کمک‌های پارلمان‌ها به دموکراسی^۱ ۲۰۱۱)». شفافیت داوطلبانه اگرچه برای شروع مطالبه‌گری و پاسخگویی مقامات مناسب است، ولی شفافیت زمانی نهادینه می‌شود و به‌عنوان هنجار پذیرفته می‌شود که قوانین مناسب و پشتیبان برای آنها فراهم شود و امر شفافیت را ترویج و تثبیت کند.

۳-۳. تضمین سهولت و امکان رجوع قانونی

پارلمان باید قوانینی را وضع کند که امکان رجوع و پیگیری قانونی شهروندان به مراجع قانونی یا قضایی را در شرایطی که دسترسی آنان به اطلاعات دولتی یا پارلمانی محدود شده یا مورد اختلاف است، مهیا سازد.

برای حفظ حقوق شهروندی، شهروندان باید بتوانند در صورت تضييع حقوق خود به مراجع قانونی مراجعه نمایند. کتاب راهنمای شفافیت و پاسخگویی پارلمان که توسط برنامه توسعه سازمان ملل متحد^۲ و دبیرخانه عمومی مجلس نمایندگان جمهوری اندونزی^۳ تهیه شده است، در مورد حق مراجعه قانونی خاطر نشان می‌کند که «طراحی تضمین قانونی بسیار مهم است، چرا که در نتیجه آن پارلمان ملزم به ضبط همه جلسات و نه صرفاً جلسات عمومی می‌شود»

بسته به منطقه، کشور و نوع خاصی از اطلاعات درخواستی، روش‌های متفاوتی برای دریافت انواع خاصی از اطلاعات وجود دارد. به‌عنوان مثال، Right2Info.org اطلاعاتی را در مورد قوانین و رویه‌های کسب اطلاعات در بیش از ۶۰ کشور در سرتاسر جهان ارائه کرده است. قانون جدید پارلمان اروپا در مورد اطلاعات تصریح می‌کند که دفتر پارلمان باید شهروندان را در مورد خدماتی که ایشان با مراجعه به این دفتر می‌توانند احصاء نمایند، آگاه کند.

۳-۴. نظارت در زمینه پاسداری از فرهنگ شفافیت

پارلمان در زمینه انجام وظایف نظارتی خود می‌بایست تضمین کند که قوانین مرتبط با شفافیت دولت به‌طور مؤثر اجرا شده و دولت به شیوه‌ای کاملاً باز عمل کرده و در زمینه ترویج فرهنگ شفافیت فعالیت می‌نماید. علاوه بر توسعه یک چارچوب قانونی که فرهنگ شفافیت را در جامعه ترویج می‌نماید، پارلمان باید از اختیارات نظارتی خود استفاده کند تا اطمینان حاصل کند که نهادهای عمومی از قوانینی پیروی می‌کنند که حقوق شهروندان برای دسترسی و استفاده از اطلاعات دولتی را

1. Contributions of Parliaments to Democracy
2. United Nations Development Programme
3. General Secretariat of the House of Representatives of the Republic of Indonesia
4. Pelizzo
5. Commonwealth Parliamentary Association

در مجلس^۳ (۲۰۱۰). به گفته انجمن پارلمانی مشترک المنافع^۴ «نیاز است تا فرصت‌هایی برای ورود عمومی به روند قانونگذاری در نظر گرفته شود» (معیارهای توصیه شده برای قانونگذاران دموکراتیک^۵ ۸۱۰۲). سیاستگذاران بایستی به‌طور واقعی زمینه‌های حضور فعال و مشارکت مؤثر شهروندان در امر قانونگذاری را از طریق ابزارها و سازوکارهایی همچون حضور در پارلمان، طراحی وب‌سایت‌هایی برای مشارکت مؤثر شهروندان و... مهیا کنند.

۷-۳. حفاظت از استقلال جامعه مدنی

پارلمان موظف است اطمینان حاصل نماید که جامعه مدنی قادر به فعالیت آزادانه و بدون محدودیت است. جامعه مدنی سالم به‌طور گسترده به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل در تقویت و توسعه نهادهای دموکراتیک و توانایی شهروندان برای بیان منافع خود شناخته شده است. بسیاری از پارلمان‌ها با تصویب قوانینی در زمینه پرداخت مالیات کمتر یا حمایت مالی از جامعه مدنی، به این هدف کمک کرده‌اند. در زمینه‌های دیگر، در مواردی که ادعاهایی مبنی بر سرکوب بخش غیردولتی توسط دولت وجود دارد، پارلمان‌ها نقشی حیاتی در نظارت بر اقدامات دولت ایفا می‌کنند. براساس معاهده اتحادیه اروپا^۶، نهادهای آن «باید گفت‌وگوی باز و منظم با انجمن‌های مردمی و جامعه مدنی داشته باشند» (ماده (۱۱) معاهده اتحادیه اروپا^۷ ۲۰۱۲). از نکات مهم برای نهادینه‌سازی شفافیت، وابسته نشدن نهادهای مردم‌نهاد و جامعه مدنی به دولت است. حاکمیت بایستی شرایط لازم برای حفظ استقلال جوامع مدنی به‌منظور ارائه اظهارنظرهای مستقل و منتقدانه را داشته باشند.

۸-۳. نظارت مؤثر پارلمان

پارلمان می‌بایست حق جامعه مدنی، رسانه‌ها و عموم مردم را برای نظارت بر پارلمان و نمایندگان به رسمیت بشناسد. پارلمان باید برای تشویق نظارت مؤثر و کاهش موانع دسترسی به اطلاعات پارلمانی، با عموم مردم و سازمان‌های جامعه مدنی که بر پارلمان نظارت می‌کنند همکاری نماید. اجرای این برنامه‌ها مستلزم آن است که پارلمان به‌طور مؤثر کار خود را به اطلاع شهروندان

دهد. (معیارهای توصیه شده برای قانونگذاران دموکراتیک^۱ ۲۰۱۸). آموزش مدنی برای شهروندان زمینه‌ساز حضور فعال آنها در عرصه‌های مختلف حکمرانی و فعال شدن آنها در زمینه همکاری با نهادهای حاکمیتی در اجرا و نظارت بر حسن اجرای برنامه‌هاست. آموزش شهروندان بایستی از ابتدا و با استفاده از شیوه‌های نوین در سنین نوجوانی و در مدارس آغاز شود و ادامه‌دار باشد. تحقق شهروند فعال برای اثرگذاری بر حکمرانی بدون طراحی نظام آموزشی برای آگاه‌سازی شهروندان میسر نیست.

نمایندگان پارلمان اغلب پیشنهاد می‌کنند که پیچیدگی‌های فرایند قانونگذاری و عدم درک کار آنها می‌تواند باعث شود که به‌جای انجام وظایف اصلی خود، زمان بیشتری را برای توضیح این مفاهیم به شهروندان صرف نمایند. آموزش به شهروندان در مورد نقش پارلمان می‌تواند به آنها کمک کند تا بفهمند چگونه می‌توانند برای دریافت حقوق خود درخواست دهند و در زندگی سیاسی مشارکت پُربارتری داشته باشند. انجمن پارلمانی مشترک المنافع^۱ اذعان می‌دارد که «قانونگذار باید سطح سواد عمومی از کار پارلمان را بین آحاد جامعه ارتقا دهد. (معیارهای توصیه شده برای قانونگذاران دموکراتیک^۲ ۲۰۱۸).»

آموزش مدنی برای شهروندان زمینه‌ساز حضور فعال آنها در عرصه‌های مختلف حکمرانی و فعال شدن آنها در زمینه همکاری با نهادهای حاکمیتی در اجرا و نظارت بر حسن اجرای برنامه‌هاست. آموزش شهروندان بایستی از ابتدا و با استفاده از شیوه‌های نوین در سنین نوجوانی و در مدارس آغاز شود و ادامه‌دار باشد. تحقق شهروند فعال برای اثرگذاری بر حکمرانی بدون طراحی نظام آموزشی برای آگاه‌سازی شهروندان میسر نیست.

۶-۳. درگیر نمودن شهروندان و جامعه مدنی در فرایند قانونگذاری

پارلمان وظیفه دارد تا به‌طور فعال شهروندان و جامعه مدنی را بدون تبعیض بین آنها، در فرایندهای پارلمان و تصمیم‌گیری‌ها درگیر کند. به گفته دفتر ارتقای دموکراسی پارلمانی^۲، «ارائه اسناد مهم قانونگذاری یا تهیه فیلم‌های آموزنده در این زمینه کافی نیست. این اسناد باید برای خدمت به هدف بزرگ‌تر مشارکت فعال شهروندان در روند قانونگذاری طراحی شوند». (فناوری اطلاعات و ارتباطات

1. Recommended Benchmarks for Democratic Legislatures
2. Office for the Promotion of Parliamentary Democracy
3. Information and Communications Technologies in Parliament
4. Commonwealth Parliamentary Association
5. Recommended Benchmarks for Democratic Legislatures
6. European Union's Founding Treaty
7. Treaty on the European Union
8. Inter Parliamentary Union

۹-۳. اشتراک‌گذاری تجارب با ارزش

پارلمان باید فعالانه در صدد تبادلات بین‌المللی و منطقه‌ای در راستای دریافت رویه‌های مناسب در زمینه ارتقای شفافیت اطلاعات پارلمانی، بهبود استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و تقویت پایبندی به اصول دموکراتیک باشد. پارلمان‌ها، همراه با سایر نهادهای دموکراتیک، باید به‌طور مستمر برای بهبود عملکرد خود تلاش کنند تا به‌طور مؤثر به نیازها و منافع شهروندان خدمت کنند. کنفدراسیون پارلمانی قاره آمریکا^۴ بر لزوم شرکت در فرصت‌هایی برای به اشتراک گذاشتن تجربیات خود با اعضای سایر پارلمان‌ها، آمادگی برای ارائه بهترین کمک‌های فنی ممکن به سایر پارلمان‌ها و حق بهره‌مندی از کمک‌های فنی برای نمایندگان پارلمان تأکید می‌کند (کمک‌های پارلمان‌ها به دموکراسی^۵ (۱۱۰۲).

اهمیت به اشتراک‌گذاری رویه‌های خوب به‌ویژه با توجه به فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات که به‌سرعت در حال تکامل هستند، پتانسیل فوق‌العاده‌ای برای بهبود کارایی پارلمان دارند. قانون جدید پارلمان اروپا در مورد اطلاعات تصریح می‌کند که دفتر پارلمان باید شهروندان را در مورد بسترهای قانونی که شهروندان می‌توانند با هدف پشتیبانی، دریافت اطلاعات یا شکایات قانونی به آنها مراجعه کنند، آگاه کند (کشمین^۶ ۲۰۱۱). در اسکاندایناوی، به افراد اجازه داده می‌شود تا در نقش بازپرس، به بررسی اقدامات غیرقانونی پارلمان و دولت بپردازند. این فعالیت در سطح جهانی در کشورهایی از جمله ایرلند، برزیل و آرژانتین نیز گسترش یافته است (پارلمان و دموکراسی در قرن بیست‌ویکم^۷ ۲۰۰۶). در بریتانیا شهروندان می‌توانند در صورت عدم رضایت از پاسخ‌های پارلمان در مورد درخواست‌های آزادی اطلاعات، از طریق تماس با دفتر نظارتی، با استفاده از رویه‌هایی که در وبسایت پارلمان بریتانیا مشخص شده، شکایات خود را ثبت کنند (گروه نظارت پارلمانی آفریقای جنوبی^۸ ۲۰۱۲).

۱۰-۳. انتشار کامل اطلاعات

اطلاعات پارلمانی که در دسترس عموم است باید تاحد امکان کامل و منعکس‌کننده کلیات عملکرد پارلمان باشد. دسترسی به اطلاعات دقیق و کامل برای شهروندان ضروری است تا بتوانند

برسازند، نقش‌ها و وظایف خود را به شهروندان بیاموزد و فرصت‌هایی را برای شهروندان فراهم کند تا در بحث‌های سیاستی شرکت نمایند. با این حال، ظهور فناوری‌های جدید و تنوع فزاینده اطلاعات در دسترس شهروندان، پارلمان‌ها را وادار می‌کند تا برای جلب توجه عمومی رقابت کنند. در اولین گزارش پارلمان جهانی، اتحادیه بین‌المجالس^۱ و برنامه توسعه سازمان ملل متحد^{۱۰} نتیجه گرفته شده است که «اثر تجمعی تقاضای عمومی برای پاسخگویی مجالس، باعث انگیزه مجالس سایر کشورها برای پاسخگویی به شهروندان شده است» (ماندلباوم^۱ ۱۱۰۲).

بسیاری از سازمان‌های نظارتی پارلمانی از فناوری‌های نوین برای کمک به شهروندان در ارتباط با پارلمان و نمایندگان استفاده می‌کنند، درحالی‌که برخی دیگر به سازمان‌دهی میزگردها و جلسات عمومی برای ارتباط مستقیم نمایندگان پارلمان با شهروندان می‌پردازند. تحقیقات گسترده‌ای وجود دارد که نشان‌دهنده تأثیر مثبت وجود این سازمان‌ها بر ارتقای مشارکت عمومی هستند. یک سازمان نظارتی پارلمانی مستقر در دهلی، نشان داده است که وجود سازمان‌های فعال در زمینه نظارت بر فعالیت پارلمان‌ها، سبب افزایش مشارکت رأی‌دهندگان تا ۳/۵ درصد و کاهش ۱۹ درصدی خرید رأی توسط نمایندگان شده است. (پرسندیا^۲ ۲۰۱۲).

بسیاری از سازمان‌های نظارتی بر پارلمان، تلاش‌هایی را در زمینه ارتقای سواد شهروندان در برنامه نظارتی خود گنجانده‌اند و درعین حال مسئولیت پاسخگویی نمایندگان پارلمان به شهروندان را نیز ارتقا داده‌اند. سازمان‌های نظارتی در طیف متنوعی از کشورها - از جمله کلمبیا، هلند، رومانی، کنیا، ایالات متحده، فرانسه و هند - فناوری‌هایی را توسعه داده‌اند که دسترسی آسان به اطلاعات مربوط به کار نمایندگان پارلمان را تسهیل می‌کند و اغلب خروجی‌هایی را ایجاد می‌کند که درک اطلاعات پارلمانی را برای آحاد جامعه ممکن می‌سازد (انفورماتیک پارلمان^۳ ۲۰۱۲). نظارت مؤثر و همگانی بر پارلمان با فعال‌سازی ظرفیت شهروندان و جامعه مدنی باعث می‌شود که پارلمان بتواند به‌صورت مستمر آسیب‌ها و چالش‌های خود را بشناسد و برنامه‌ریزی برای اصلاح آنها را در دستور کار قرار دهد.

9. United Nations Development Programme
1. Mandelbaum
2. Prsindia
3. Parliamentary Informatics
4. The Parliamentary Confederation of the Americas
5. Contributions of Parliaments to Democracy
6. Cashman
7. Parliament and Democracy in the ۲۱st Century
8. Parliamentary Montoring Group (PMG) South Africa

رسمی قوه مقننه ضروری است». اتحادیه بین‌المجالس به‌عنوان یک الزام برای پارلمان‌ها بیان می‌کند «مجالس باید روش‌ها و سیستم‌های دستی یا خودکار را برای اطمینان از صحت اسناد موجود در وبسایت‌های خود طراحی نمایند». (دستورالعمل سایت‌های پارلمانی^۳ ۹۰۰۲). اگرچه نیاز به ارائه به‌موقع اطلاعات که در بالا مورد بحث قرار گرفت، ممکن است گاهی با اطمینان از صحت اطلاعات در تعارض باشد، پذیرش استانداردهای مربوط به شفافیت اسناد توسط پارلمان‌ها به رفع چنین مشکلاتی کمک می‌کند. از آنجایی که استانداردهای شفافیت اسناد اجازه ثبت ساختاریافته اطلاعات را می‌دهند (مانند برچسب بندهای یک متن قانونی)، به ساختار فرایند قانونگذاری و کاهش خطاهای انسانی کمک می‌کند.

[**۴-۱. بازسازی اطلاعات پارلمان**]
رکن دوم معرفی شده در بیانیه شفافیت پارلمانی، بازسازی اطلاعات پارلمان است. این کارکرد دارای ۴۱ دستورالعمل به شرح زیر است:

۴-۱. اتخاذ سیاست‌های شفافیت پارلمانی
پارلمان باید سیاست‌هایی را اتخاذ کند که انتشار فعال اطلاعات پارلمانی را تضمین کند، از جمله سیاست‌های مربوط به طراحی فرمت‌هایی که این اطلاعات در آن منتشر خواهد شد. سیاست‌های شفافیت پارلمانی باید در دسترس عموم باشد و همچنین شرایطی برای بررسی دوره‌ای آنها با هدف بهره‌گیری از ابداعات و نوآوری‌های پیشنهادی جامعه در نظر گرفته شود. در مواردی که پارلمان ممکن است ظرفیت فوری برای انتشار اطلاعات جامع پارلمانی را نداشته باشد، پارلمان باید به‌منظور اجرای این مهم از پتانسیل جامعه مدنی بهره‌بردار (دریشایر^۴ ۰۱۰۲).

۴-۲. ارائه اطلاعات در مورد نقش‌ها و کارکردهای پارلمان
پارلمان می‌بایست اطلاعاتی را در مورد نقش، ساختار، کارکردها، قوانین داخلی، رویه‌های اداری و گردش کار و همچنین اطلاعات مرتبط با کمیته‌ها را در دسترس عموم قرار دهد. شهروندان باید بتوانند روند قانونگذاری و کارکردهای پارلمان، از جمله قوانین و گردش کار پارلمان را درک کنند. دسترسی به منابع اصلی که حاکم بر نقش‌ها، فرایندها و گردش کار هستند، بسیار مهم است.

به‌صورت دقیق از مسائل و مصوبات پارلمان آگاهی یافته و در فرایند قانونگذاری مشارکت کنند. همچنین ارائه اطلاعات کامل از انتشار اطلاعات نادرست و جعلی جلوگیری می‌کند. شرح تمامی اقدامات انجام شده در قانون؛ اصلاحات پیشنهادی و وضعیت آنها و نتایج رأی‌گیری در مورد طرح یا لایحه، بخشی از اطلاعات ضروری در زمینه اجرای شفافیت برای طرح یا لایحه است (گزارش جهانی پارلمان الکترونیک^۱ ۲۰۱۰). انتشار کامل اطلاعات نیازمند توجه به جایگاه مهم وبسایت‌ها در معماری اطلاعات پارلمانی، آموزش، اطلاع‌رسانی و تعامل است. طراحی وبسایت مناسب، موجب ایجاد نقطه تماس برای مشارکت عمومی است (گزارش جهانی پارلمان الکترونیک^۲ ۲۰۱۲).

۱۱-۳. انتشار به‌موقع اطلاعات

اطلاعات پارلمانی باید به‌موقع در اختیار مردم قرار گیرد. به‌عنوان یک قاعده کلی، اطلاعات باید در زمان مناسب و به‌محض تولید ارائه شود. شهروندان باید فرصت کافی برای آماده‌سازی و پاسخگویی به اقدامات پارلمان را داشته باشند تا بتوانند تأثیر مؤثری بر روند قانونگذاری داشته باشند. امروزه، فناوری‌های جدید ارائه اطلاعات قانونی به مردم را در سریع‌ترین زمان ممکن آسان‌تر ساخته است. معیارهای بین‌المللی پارلمان‌های دموکراتیک بیان می‌کنند که انتشار به‌موقع اطلاعات یک جزء مهم در زمینه شفافیت است. اکثریت قریب به اتفاق پارلمان‌ها دستور کار جلسات عمومی و کمیته‌ها را حداقل دو روز قبل از اقدام در دسترس عموم قرار می‌دهند. قانون پیشنهادی و رسیدگی‌های عمومی توسط بیش از سه‌چهارم مجالس ظرف یک روز در دسترس قرار می‌گیرد.

۱۲-۳. اطمینان از دقیق بودن اطلاعات منتشر شده

پارلمان باید فرایندی را تعریف کند که انتشار اطلاعات دقیق برای شهروندان را تضمین می‌کند. یک فرایند دقیق و معتبر کمک می‌کند تا اطمینان حاصل شود که اطلاعات پارلمانی طی زمان نیز معتبر هستند. صحت و اعتبار اطلاعات منتشر شده توسط پارلمان جزء حیاتی حاکمیت قانون است و به شهروندان اجازه می‌دهد در روند قانونگذاری مشارکت کنند. دفتر ترویج دموکراسی پارلمانی پارلمان اروپا به‌ویژه با توجه به نقش فزاینده فناوری اطلاعات و ارتباطات، تأکید کرده است «افزایش منابع و اطلاعات مرتبط با سیاست عمومی، اقتدار، غیرحزبی بودن و عدم تبعیض در سایت

1. World e-Parliament Report
2. World e-Parliament Report
3. Guidelines for Parliamentary Websites
4. Darbshire

نیز وابسته است. کارکنان پارلمان که تکالیفی را در اجرای روند قانونگذاری برعهده دارند، باید به صورت بی طرفانه عمل کنند (اخلاق پارلمانی^۵ ۱۱۰۲). همان طور که نمایندگان پارلمان باید به کارکنان قانونگذاری برای ارائه تحلیل‌ها و مشاوره‌های غیرحزبی و حرفه‌ای اعتماد داشته باشند، شهروندان نیز باید مطمئن باشند که اداره قانونگذاری از منافع عمومی در انجام کار خود حمایت می‌کند. به همین دلیل، شهروندان باید به اطلاعات معقولی در مورد کارکنان شاغل در پارلمان دسترسی داشته باشند. این اطلاعات حداقل باید شامل اطلاعات تماس کارکنان، بخش‌ها و دفاتر مختلف، لیست کارکنان، نقش‌ها، مسئولیت‌ها و بودجه هر بخش و اداره باشد (اطلاعات تماس وبسایت نمایندگان برزیل^۶ و سرویس پارلمانی وبسایت پارلمان آفریقای جنوبی^۷).

۴-۵. اطلاع‌رسانی به شهروندان از دستور کار پارلمان

اسناد مربوط به برنامه زمان‌بندی کار پارلمان از جمله تقویم جلسات، اطلاعات مربوط به زمان بررسی لوایح، ترتیب کار و برنامه جلسات استماع کمیسیون و غیره می‌بایست در اختیار عموم قرار گیرد. بجز در موارد استثنایی که در قانون ذکر شده باشد، پارلمان باید اطلاعات کافی را در اختیار عموم افراد جامعه قرار دهد تا بتوانند به بیان نظرات خود بپردازند. (کمک‌های پارلمان‌ها به دموکراسی^۸ ۱۱۰۲). به طور کلی، اطلاعات مربوط به جلسات و ساعت برگزاری آن باید از قبل برای عموم قابل مشاهده باشد؛ مگر در مواردی که به دلیل مسائل اضطراری این امر ممکن نباشد. به عنوان مثال، در طول یک دوره جنگ یا پس از بلایای طبیعی. (برنامه سالیانه پارلمانی وبسایت مجلس ملی جمهوری کره^۹).

۴-۶. مشارکت شهروندان در نگارش پیش‌نویس قانون

با در نظر گرفتن نیاز شهروندان به اطلاع کامل از قوانین و ارائه نظرات در مورد آن، پارلمان باید به دنبال فراهم کردن دسترسی عمومی برای تجزیه و تحلیل بندهای پیشنهادی قانون باشد. حق شهروندان برای اطلاع از پیش‌نویس قانون و اسناد مربوطه در اسناد بین‌المللی متعددی مورد بحث و تأیید قرار گرفته است. کنفدراسیون پارلمانی قاره آمریکا^{۱۰} بیان می‌کند: «قوانین پیشنهادی، گزارش‌های

باین حال، پارلمان‌ها باید این نوع از اطلاعات را در قالب زبان ساده برای شهروندان که فاقد تخصص فنی لازم برای درک مطالب قانونی هستند، ارائه دهند. از آنجاکه پارلمان‌ها باید برای شهروندان با طیف گسترده‌ای از نظرات به ارائه اطلاعات بپردازند، نیاز است تا به دنبال ارائه اطلاعات اساسی به روش‌هایی باشند که توجه آحاد جامعه را جلب کند. کنفدراسیون پارلمانی قاره آمریکا^{۱۱} معیارهایی برای مجالس دموکراتیک بیان کرده است که در این زمینه اشاره می‌کند: «فرایندهای کلیدی تصمیم‌گیری باید هنگام انتشار رسمی به تفصیل توضیح داده شود» (کمک‌های پارلمان‌ها به دموکراسی^{۱۲} ۱۱۰۲).

۴-۳. ارائه اطلاعات در مورد اعضای پارلمان

پارلمان باید اطلاعات کافی و به‌طور مرتب به‌روز شده را برای شهروندان فراهم سازد تا صلاحیت یک نماینده، وابستگی حزبی، دستورالعمل انتخاباتی، نقش در پارلمان، میزان حضور، هویت کارکنان و سایر اطلاعات مورد بررسی و پایش جامعه قرار گیرد. اطلاعات تماس با دفاتر پارلمان و حوزه انتخابیه اعضا نیز باید در دسترس عموم قرار گیرد (دستورالعمل سایت‌های پارلمانی^{۱۳} ۹۰۰۲). باید خاطر نشان کرد که هرچه اطلاعات یکنواخت‌تر باشد، برای سازمان‌های فعال در زمینه نظارت بر عملکرد مجالس و شهروندان آسان‌تر است که از فناوری‌های موجود و نوین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات ارائه شده توسط اعضا استفاده کنند. به‌عنوان یک نمونه خوب، پارلمان سوئیس اطلاعات گسترده‌تری از خود را در یک قالب داده باز منتشر می‌کند که این قالب امکان سازگاری گسترده و استفاده مجدد از اطلاعات را فراهم می‌کند (سیدلر^{۱۴} ۲۱۰۲).

۴-۴. ارائه اطلاعات در مورد کارکنان و ادارات پارلمان

پارلمان باید اطلاعات مربوط به عملکرد بخش‌های اداری و ساختار کارکنان پارلمان را که در فرایندهای مرتبط با پارلمان ارتباط دارند، در اختیار شهروندان قرار دهد. اطلاعات تماس کارکنان مسئول ارائه اطلاعات به عموم، باید در دسترس شهروندان باشد. توانایی یک پارلمان در انجام وظایفش نه تنها به ظرفیت و کارآمدی اعضای آن بستگی دارد، بلکه به عملکرد بخش‌های اداری و کارکنان آن

1. The Parliamentary Confederation of the Americas
2. Contributions of Parliaments to Democracy 1. Guidelines for Parliamentary Website
3. Guidelines for Parliamentary Websites s
4. Sidler
5. Parliamentary Ethics
۶. Contact Details of Website of the Brazilian Deputies
7. Parliamentary Service of website of the Parliament of South Africa
8. Contributions of Parliaments to Democracy
9. Annual Parliamentary Schedule of Website of the National Assembly of the Republic of Korea

نماینده چه موضع سیاسی دارد. این اطلاعات برای شهروندانی که در نهایت از آنها خواسته می‌شود تا در مورد اینکه کدام اعضا یا احزاب باید در انتخابات بعدی به پارلمان باز گردند، حیاتی است. داده‌های مربوط به سوابق رأی‌گیری برای نظارت مؤثر بر پارلمان‌ها بسیار مهم است. انتشار داده‌های رأی‌گیری توسط پارلمان اروپا، تجزیه و تحلیل سوابق رأی‌گیری توسط سازمان‌های ناظر بر فعالیت پارلمان و جامعه مدنی را تسهیل می‌سازد. به عنوان مثال، یک سازمان نظارت پارلمانی داده‌های گرفته شده از وبسایت پارلمان اروپا را در وبسایت خود وارد کرده و اطلاعات قابل جستجوی گسترده‌ای را در مورد آرا و بحث‌های پیرامون آنها نمایش می‌دهد (بن حسین^۵ ۲۰۱۰).

۹-۴. انتشار سوابق جلسات عمومی

پارلمان باید سوابق جلسات عمومی خود را نگهداری و منتشر کند، ترجیحاً به صورت ضبط صوتی یا تصویری که به صورت آنلاین در یک مکان دائمی بارگذاری شود. همچنین نیاز است تا نسخه کتبی آن نیز نگهداری شود (کمک‌های پارلمان‌ها به دموکراسی^۶ ۲۰۱۰).

۱۰-۴. انتشار گزارش‌های پارلمان

کلیه گزارش‌هایی که توسط پارلمان ایجاد می‌شود یا به درخواست آن نوشته می‌شود یا لازم است به پارلمان، دفاتر یا کمیته‌های آن ارائه شود، باید به طور کامل به اطلاع عموم برسد، مگر در مواردی که دسترسی به این محتوا توسط قانون ممنوع شده است. گزارش به پارلمان اغلب شامل اطلاعات ارزشمندی است که شهروندان می‌توانند برای ارتقای آگاهی خود از فرایندها و تحولات دولتی که بر سیاست‌های عمومی و رفاه شهروندان تأثیر می‌گذارند، استفاده کنند. از آنجاکه بسیاری از این اطلاعات در جداول داده نگهداری می‌شوند، بسیاری از این اطلاعات را نمی‌توان برای استفاده مجدد استخراج کرد. اطلاعات پارلمانی باید قابلیت نقد، پردازش مجدد و تجزیه و تحلیل توسط دیگران را داشته باشد تا از یکپارچگی آن و همچنین یکپارچگی سیاست‌های توسعه‌یافته براساس آن اطلاعات اطمینان حاصل شود.

کمیته‌ها و هر سند پارلمانی دیگری که توسط آیین‌نامه داخلی پیش‌بینی شده است باید در دسترس عموم قرار گیرد» (کمک‌های پارلمان‌ها به دموکراسی^۲ ۲۰۱۰). برای اینکه فرایند قانونگذاری کاملاً مشارکتی باشد، شهروندان باید از اطلاعاتی که هر مرحله از فرایند قانونگذاری را شکل می‌دهد، آگاهی داشته باشند. به عنوان مثال، می‌توان بین مرحله تجزیه و تحلیل مقدماتی که طی آن یک مسئله به طور معمول تجزیه و تحلیل می‌شود و گزینه‌های سیاستگذاری در نظر گرفته می‌شود و مرحله طراحی قانونگذاری که طی آن یک راه‌حل قانونی ایجاد می‌شود، تمایز قائل شد. هر مرحله باید برای اطلاع‌رسانی به شهروندان و تسهیل مشارکت آنها برنامه‌ریزی شود. شفافیت و مشارکت فرصتی را فراهم می‌کند تا خرد شهروندان در تمام جنبه‌های فرایند قانونگذاری به کار گرفته شود. پارلمان باید در صورت امکان شرایطی را فراهم کند که در آن بحث و بررسی قوانین و تصویب لوایح به صورت عمومی انجام پذیرد.

۷-۴. انتشار سوابق جلسات کمیته

گزارش‌های مبتنی بر رسیدگی‌های انجام شده توسط کمیته‌ها، از جمله اسناد و شهادت شهود^۳ در جلسات عمومی، رونوشت‌ها و سوابق اقدامات کمیته، باید فوراً به اطلاع عموم برسد. بسیاری از مسئولیت‌های قانونگذاری و نظارتی پارلمان از طریق کمیته‌ها انجام می‌شود. به طور مشابه، همچنین گزینشی به سمت فراهم کردن دسترسی فعالانه شهروندان به بسیاری از اسناد کمیته، از جمله شهادت در کمیته، رونوشت‌های این شهادت و گزارش‌های کمیته وجود دارد (دستورالعمل سایت‌های پارلمانی^۴ ۲۰۰۲).

۸-۴. ثبت آرای پارلمان

برای اطمینان از پاسخگویی نمایندگان پارلمان به عموم جامعه در رابطه با رأی خود، پارلمان باید استفاده از رأی‌گیری با دست در جلسه عمومی را به حداقل برساند و در بیشتر موارد از رأی‌گیری الکترونیکی استفاده کند. همچنین نیاز است تا سابقه رأی اعضای عمومی و کمیته در دسترس عموم قرار گیرد. به طور مشابه، پارلمان باید استفاده از رأی نیابتی را به حداقل برساند و اطمینان حاصل کند که هنجارهای شفافیت و پاسخگویی دموکراتیک از این طریق تضعیف نمی‌شود. رأی نمایندگان بیانگر این موضوع است که آن

1. The Parliamentary Confederation of the Americas

2. Contributions of Parliaments to Democracy

۳. منظور حضور شهروندان در کمیته‌های تخصصی پارلمان است برای اظهار نظر و شهادت دادن در مورد موضوعات خاص که در نظام تقنینی ما سازوکاری برای آن تعبیه نشده است.

4. Guidelines for Parliamentary Websites

5. Ben Hassine

6. Contributions of Parliaments to Democracy

از عدم تضاد منافع را برای کارکنان و نمایندگان الزامی می‌دانند (اخلاق پارلمانی^۵ ۱۱۰۲).

۱۴-۴. امکان دسترسی به اطلاعات تاریخی

جلسات گذشته پارلمان باید دیجیتالی شده و برای استفاده مجدد بدون محدودیت یا هزینه قانونی برای همیشه در دسترس شهروندان قرار گیرد. اگر مجلس نتواند اطلاعات خود را دیجیتالی کند و در دسترس قرار دهد، باید با سازمان‌های خارجی همکاری کند تا انتشار عمومی اطلاعات پارلمانی را بدون محدودیت تسهیل کند. پارلمان باید دسترسی عمومی را به یک کتابخانه پارلمانی فراهم کند تا اعضا و عموم مردم امکان دسترسی به اطلاعات تاریخی پارلمان را داشته باشند. فناوری‌های جدید ویژگی‌های ذخیره‌سازی، بایگانی و قابلیت جستجو را ارائه می‌دهند که دیجیتالی کردن سوابق تاریخی را به ابزاری جذاب برای اشتراک‌گذاری اطلاعات تبدیل کرده است (دستورالعمل سایت‌های پارلمانی^۶ ۹۰۰۲).

[۵. سهولت دسترسی به اطلاعات پارلمانی]

رکن سوم معرفی شده در بیانیه شفافیت پارلمانی به سهولت دسترسی به اطلاعات پارلمانی اشاره دارد. این رکن دارای ۸ کارکرد عملیاتی و دستورالعمل به شرح زیر است.

۱-۵. ارائه چندین کانال برای دسترسی به اطلاعات

پارلمان باید دسترسی به اطلاعات مربوط به کار خود را از طریق کانال‌های متعدد از جمله تهیه محتوای چاپی، پخش در رادیو و تلویزیون و اینترنت و دستگاه‌های تلفن همراه فراهم کند. پارلمان‌ها موظفند به دلیل تنوع شهروندان خود، دسترسی همه افراد جامعه را به اطلاعات تسهیل نمایند. پارلمان‌ها باید به دنبال ارائه اطلاعات به روش‌هایی باشند که نیاز همه شهروندان را برآورده کند. از آنجایی که پیش‌بینی همه این نیازها برای مجلس دشوار است، پارلمان‌ها باید اطلاعات را از طریق کانال‌های مختلف و در قالب‌های مختلف منتشر کنند که امکان جستجو در اطلاعات و مشاهده اطلاعات قدیمی‌تر را میسر سازد.

۲-۵. تضمین دسترسی فیزیکی

حضور در پارلمان و شرکت در جلسات عمومی باید برای همه شهروندان ممکن باشد و تنها شامل محدودیت‌های مرتبط با حفظ امنیت پارلمان باشد. شفافیت پارلمان متکی به توانایی شهروندان، رسانه‌ها و گروه‌های جامعه مدنی برای نظارت دقیق

۱۱-۴. ارائه اطلاعات در مورد بودجه و هزینه‌ها

پارلمان موظف است اطلاعات جامع و قابل فهمی را در زمینه بودجه ملی و مخارج عمومی اعم از درآمدها و هزینه‌های گذشته، جاری و پیش‌بینی شده در اختیار عموم قرار دهد. شهروندان به‌عنوان مالیات‌دهندگان حق دسترسی به اطلاعات بودجه عمومی و شیوه استفاده از آن را دارند. در گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان "بودجه شهروندی (چیستی، چرایی و چگونگی)"^۱، به سازوکارهای مرتبط با آگاهسازی و مشارکت شهروندان نسبت با فرآیند بودجه‌ریزی اشاره شده است. همچنین، به گفته سازمان همکاری و توسعه اقتصادی،^۲ «کارکرد نظارت بر بودجه قانونگذاران به شفافیت و پاسخگویی مالی عمومی کمک می‌کند. ارائه بودجه و اسناد مربوط به آن در قوه مقننه معمولاً اولین فرصت برای بررسی عمومی اولویت‌های هزینه‌ای دولت است و بحث‌های قانونی در هر دو جلسه عمومی و کمیته‌ها در زمینه بودجه را تسهیل می‌کند» (دولت در یک نگاه^۳ ۱۱۰۲).

۱۲-۴. افشای دارایی‌ها و تضمین صلاحیت نمایندگان

پارلمان باید اطلاعات کافی را در اختیار شهروندان قرار دهد تا با استفاده از این اطلاعات بتوانند در مورد صداقت و صلاحیت نمایندگان قضاوت کنند. این اطلاعات باید شامل اطلاعات مربوط به افشای دارایی‌های اعضا، هزینه‌های پارلمانی و درآمدهای غیرپارلمانی آنها (سود سهام، پرداخت‌های اجاره یا موارد دیگر) و دارایی‌های غیرنقدی آنها باشد. نظرسنجی از شهروندان اغلب نشان می‌دهد که اعتماد شهروندان به پارلمان رو به کاهش است (کمک‌های پارلمان‌ها به دموکراسی^۴ ۱۱۰۲).

۱۳-۴. افشای اطلاعات مرتبط با فساد اخلاقی و تضاد منافع

احتمالی

پارلمان باید قوانین دقیق و مشخصی را برای اطمینان از افشای اطلاعات لازم برای محافظت در برابر تضاد منافع و یا فساد اخلاقی، از جمله تعامل نمایندگان یا کارکنان مجلس با گروه‌های سیاسی وضع کند. پارلمان همچنین باید اطلاعات مرتبط با تحقیقات قضایی یا پارلمانی در مورد اتهامات رفتار غیراخلاقی، تضاد منافع یا فساد اخلاقی را برای عموم جامعه افشا نماید. علاوه بر الزام به افشای دارایی‌ها و منافع اقتصادی، بسیاری از پارلمان‌ها اطمینان

۱. گزارش منتشر شده با شماره مسلسل: ۱۸۴۵۰

2. Organisation for Economic Co-operation and Development
3. Government at a Glance
4. Contributions of Parliaments to Democracy
5. Parliamentary Ethics
6. Guidelines for Parliamentary Websites

۵-۶. استفاده از زبان ساده

پارلمان باید تضمین کند که زبان حقوقی یا فنی مانعی برای شهروندانی که به دنبال دسترسی به اطلاعات پارلمانی هستند، نباشد. مجلس موظف است ضمن تشخیص ضرورت استفاده از زبان دقیق در نگارش قوانین، اسنادی خلاصه و به زبانی ساده را برای شهروندان مهیا سازد تا اطلاعات پارلمانی برای شهروندان با تخصص‌های گوناگون قابل فهم باشد (گریفیث^۴ ۲۰۰۶). معمولاً اطلاعات پارلمانی به زبان قانونی تهیه می‌شود که درک آن دشوار است، اما تعدادی از پارلمان‌ها اهمیت ارائه توضیحات درباره لوایح و اقدامات قانونی را به زبان قابل فهم برای شهروندان درک کرده و آن را ممکن ساخته‌اند (مرکز جهانی فناوری اطلاعات و ارتباطات در پارلمان^۵ ۲۰۱۰).

۵-۷. استفاده از چندین زبان ملی

پارلمان باید تمام تلاش خود را برای ارائه تفسیر هم‌زمان جلسات و ترجمه سریع سوابق پارلمانی به زبان‌های رایج در یک کشور به کار گیرد. در زمینه شفافیت اطلاعات پارلمانی، زبان می‌تواند مانع مهمی برای جلوگیری از تبعیض در اطلاع‌رسانی به شهروندان باشد. در کشورهایی که یک یا چند زبان رسمی دارند، ضروری است که بستری جهت انتشار به همه زبان‌های ملی انجام شود. این اصل توسط استانداردهای بین‌المللی تأیید شده است (معیارهای توصیه شده برای قانونگذاران دموکراتیک^۶ ۲۰۰۸).

۵-۸. اعطای دسترسی رایگان

اطلاعات پارلمانی باید برای دسترسی نامحدود، استفاده مجدد و اشتراک‌گذاری رایگان در دسترس شهروندان باشد. اطلاعات پارلمانی باید رایگان باشد تا دسترسی آن عده معدودی که توانایی پرداخت هزینه را ندارند، محدود نشود. اصول معرفی شده برای داده‌های باز بیان می‌کند که «تحلیل هزینه‌هایی برای دسترسی افرادی که علاقه‌مند به دسترسی به اطلاعات هستند، خلاف اصول دسترسی به اطلاعات است». این یک استاندارد تقریباً جهانی است که توسط کشورهایی که دارای قوانین و مقررات مربوط به آزادی اطلاعات در مورد انتشار اطلاعات پارلمانی هستند، اتخاذ شده است.

بر تمامی مراحل و آراست. دسترسی فیزیکی به جلسات عمومی روشی سنتی برای اطلاع‌رسانی درباره جلسه است. این کارکرد با معیارهای پارلمان‌های دموکراتیک سازگار است (معیارهای توصیه شده برای قانونگذاران دموکراتیک^۱ ۲۰۰۸).

۵-۳. تضمین دسترسی رسانه‌ها

پارلمان باید اطمینان حاصل کند که رسانه‌ها و ناظران مستقل به جلسات پارلمان دسترسی کامل دارند. معیارها و فرایند دسترسی رسانه باید به وضوح تعریف شده و در دسترس عموم باشد. حق رسانه‌ها برای دسترسی به جلسات پارلمانی در تمام معیارهای بین‌المللی برای پارلمان‌های دموکراتیک ذکر شده است. به عنوان مثال، انجمن پارلمانی مشترک‌المنافع بیان می‌کند که «قانونگذار باید اطمینان حاصل کند که رسانه‌ها بدون لطمه زدن به عملکرد مناسب قوه مقننه و قواعد رویه آن، دسترسی مناسب به جلسات قانونگذاری را داشته باشند» (معیارهای توصیه شده برای قانونگذاران دموکراتیک^۲ ۲۰۰۸).

۵-۴. پوشش پخش زنده

پارلمان باید شرایطی را فراهم آورد تا شهروندان از طریق رادیو، تلویزیون و اینترنت، دسترسی آرسبوی به موقع به جلسات پارلمانی داشته باشند. با توجه به فضای محدود آرسیوهای عمومی و اهمیت پوشش زنده جلسات عمومی، تعداد فزاینده‌ای از پارلمان‌ها به دنبال افزایش اطلاع‌رسانی عمومی خود از طریق پخش پوشش جلسات از طریق رادیو، تلویزیون و اینترنت هستند.

۵-۵. تسهیل دسترسی به اطلاعات در سراسر کشور

دسترسی به اطلاعات پارلمانی تا حد امکان نباید با موانع جغرافیایی محدود شود. اگرچه استفاده از وبسایت‌های پارلمانی دسترسی به اطلاعات پارلمانی را بدون محدودیت جغرافیایی تسهیل می‌کند، اما در کشورهایی که دسترسی و استفاده از اینترنت محدود است، پارلمان باید به دنبال ابزار دیگری برای تضمین دسترسی عمومی به اطلاعات پارلمان در سراسر کشور باشد. پارلمان‌ها موظفند تا حد امکان دسترسی شهروندان به اطلاعات را ممکن سازند. این اصل برای تسهیل حق دسترسی شهروندان به اطلاعات حیاتی است (فناوری اطلاعات و ارتباطات در مجلس^۳ ۲۰۱۰).

1. Recommended Benchmarks for Democratic Legislatures
2. Ibid
3. Information and Communications Technologies in Parliament
4. Griffith
5. Global Centre for ICT in Parliament
6. Recommended Benchmarks for Democratic Legislatures

۶. استفاده از ابزارهای نوین فناوری اطلاعات برای داده‌های پارلمان

آنها استفاده می‌شود. پارلمان نباید الزامات عضویت یا ثبت نامی را که دسترسی عمومی به اطلاعات در وبسایت‌های پارلمانی را محدود می‌کند یا اجازه ردیابی اطلاعات هویتی شخصی را بدون رضایت تسهیل می‌کند، اعمال کند.

همان‌طور که گزارش پارلمان الکترونیک جهان در سال ۲۰۰۸ توضیح می‌دهد «حریم خصوصی و امنیت عناصر اساسی در تضمین یکپارچگی شفافیت پارلمانی و تضمین حقوق شهروندان برای ارتباطات محرمانه هستند».

۶-۴. استفاده از فرمت‌های غیر اختصاصی و نرم‌افزارهای

منبع باز

دولت‌ها تلاش می‌کنند با نوآوری در فناوری‌های محاسباتی نوظهور، مانند داده‌های باز و کلان داده، درک متقابل دولت و شهروندان را از یکدیگر بالا ببرند تا از طریق ارتقای شفافیت و پاسخگویی دولت، توانمندسازی شهروندان و بهبود مشارکت و خدمات عمومی، تأثیر قابل توجهی بر جوامع بگذارند (برنتزن^۳ و دیگران ۲۰۱۹) ظهور داده‌های باز و کلان داده‌ها به عنوان مجموعه‌ای از مزایای بالقوه برای دولت‌ها و کل جامعه در جهت ارتقای دموکراسی تفسیر شده است (هاردی^۴ و موروشات^۵ ۲۰۱۷).

پارلمان‌ها باید به انتشار اطلاعات دیجیتال در قالب‌های غیر اختصاصی و باز و استفاده از نرم‌افزارهای رایگان و منبع باز بپردازند. انتشار اطلاعات در قالب‌های اختصاصی ممکن است مانع از دسترسی شهروندان به اطلاعات شود. طبق استانداردهای پذیرفته شده شفافیت بین‌المللی جورجیا و تأیید شده توسط بنیاد سان لایت، یک برنامه غیر تخصصی «برنامه‌ای است که در هیچ کشوری تحت کنترل مالکیت معنوی نیست و اسنادی که ساختار قالب را تعریف می‌کنند آزادانه در دسترس هستند». HTML و XML نمونه‌هایی از فرمت‌های باز هستند. پارلمان‌ها باید از این قالب‌های ساده به جای قالب‌هایی مانند PDF یا OOXML که اختصاصی‌اند، استفاده نمایند (۱۰ دستورالعمل داده باز ۲۰۱۲). پارلمان‌ها باید از نرم‌افزاری استفاده کنند که کمترین هزینه و بیشترین انعطاف را برای کاربران دارد.

آخرین رکن معرفی شده در بیانیه شفافیت پارلمانی به استفاده از ابزارهای نوین فناوری اطلاعات برای داده‌های پارلمان اشاره دارد. کارکردهای عملیاتی این رکن در ۱۰ بخش به شرح زیر هستند:

۶-۱. ارائه اطلاعات در قالب‌های باز و ساختار یافته

اطلاعات پارلمانی باید در قالبی باز و ساختار یافته، مانند XML جمع‌آوری و منتشر شود که می‌تواند توسط رایانه‌ها خوانده و پردازش شود، تا اطلاعات پارلمانی به راحتی توسط شهروندان، جامعه مدنی، بخش خصوصی و دولت قابل استفاده مجدد و تجزیه و تحلیل باشد. یک اجماع بین‌المللی وجود دارد که اطلاعات دولت و پارلمان باید در قالب‌های باز و ساختار یافته در دسترس باشد. همان‌طور که توسط اتحادیه بین‌المللی اسناد، مانند XML، باید برای تهیه قوانین پیشنهادی و سایر اسناد پارلمانی استفاده شوند. در نهایت، تمام اسناد و رسانه‌ها باید با استفاده از استانداردهای باز در دسترس قرار گیرند (دستورالعمل سایت‌های پارلمانی^۱ ۲۰۰۹).

۶-۲. اطمینان از وجود قابلیت استفاده از فناوری اطلاعات

پارلمان باید با ارائه دستورالعمل‌های روشن برای استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی آنلاین یا ابزارهایی که شهروندان را قادر می‌سازد اطلاعات پارلمانی را از وبسایت پارلمان بازیابی کنند، قابلیت استفاده فناوری اطلاعات را در پارلمان تضمین کند. اطلاعات و اسناد تولید شده توسط پارلمان‌ها باید بدون توجه به فناوری مورد استفاده یا سطح دانش و توانایی‌های فناوریانه شهروندان در دسترس ایشان باشد. سازمان‌های بین‌المللی، دولت‌ها و پارلمان‌ها اهمیت افزایش سواد فنی را درک کرده‌اند. در نامیبیا، پارلمان با سازمان‌های کمک‌رسان برای اجرای آموزش‌های تحت وب با دانش‌آموزان، به ویژه در جزئیات وبسایت پارلمانی، همکاری می‌کنند (پاسخگویی پارلمان^۲ ۲۰۰۶).

۶-۳. حفاظت از حریم خصوصی شهروندان

وبسایت‌های پارلمانی باید یک خط‌مشی رازداری واضح و مختصر داشته باشند تا به شهروندان اطلاع دهند که چگونه از اطلاعات شخصی

1. Guidelines for Parliamentary Websites
2. Accountability of Parliament
3. Berntzen
4. Hardy
5. Maurushat
6. Ten Open Data Guidelines

۵-۶. امکان دانلود برای استفاده مجدد

اطلاعات پارلمان باید به راحتی و در قالب‌های متعدد قابل دانلود باشد که استفاده مجدد از این اطلاعات آسان شود. از آنجایی که پارلمان‌ها به طور فزاینده‌ای از اینترنت برای انتشار اطلاعات استفاده می‌کنند، باید بتوان این اطلاعات را دانلود کرد تا قابل استفاده مجدد باشد. دانلود انبوه اطلاعات اجازه می‌دهد تا اطلاعات پارلمانی به روش‌هایی ارائه شود که جمع‌آوری اطلاعات را تسهیل کرده و می‌تواند مشارکت شهروندان را افزایش دهد (دستورالعمل سایت‌های پارلمانی^۱ ۲۰۰۹). بررسی گزارش پارلمان الکترونیک جهان در سال ۲۰۱۰ بیان می‌کند که ۴۳ درصد از پارلمان‌ها در حال حاضر دانلود اسناد را در قالب‌های باز ممکن ساخته‌اند و ۳۰ درصد از پارلمان‌ها ایجاد این مهم را در نظر گرفته‌اند (۱۰ دستورالعمل داده باز^۲ ۲۰۱۲).

۶-۶. پشتیبانی و به‌روزرسانی سایت‌های پارلمان

حتی در کشورهایی با استفاده محدود از اینترنت، نگهداری و به‌روزرسانی منظم یک وبسایت جامع پارلمانی جنبه حیاتی باز بودن پارلمان است. پارلمان باید اطمینان حاصل کند که اطلاعات پارلمانی در قالب الکترونیکی در دسترس است. وبسایت‌های پارلمانی ابزاری حیاتی برای افزایش تعامل و مشارکت شهروندان هستند. این وبسایت‌ها، دسترسی شهروندان به اطلاعات پارلمانی را بدون در نظر گرفتن موقعیت جغرافیایی، زمان بندی یا سایر موانع احتمالی، برای شهروندانی که به اینترنت دسترسی دارند، ممکن می‌سازند. اطلاعاتی که به صورت الکترونیکی ارائه می‌شوند، اغلب به راحتی قابل جستجو هستند و می‌توان آنها را راحت‌تر تجزیه و تحلیل کرد و بین شهروندان به اشتراک گذاشت (مرکز جهانی فناوری اطلاعات و ارتباطات در پارلمان^۳ ۲۰۱۰).

۷-۶. مکانیسم‌های جستجوی آسان

با توجه به حجم اطلاعاتی که اغلب توسط پارلمان‌ها در دسترس قرار می‌گیرد، امکان جستجوی آسان و سریع کاربران برای اطلاعات مرتبط یک ضرورت است. برای اطمینان از اینکه شهروندان قادر به دسترسی به اطلاعات هستند، پارلمان‌ها باید پایگاه‌های اطلاعاتی قابل جستجو از اطلاعات فعلی و گذشته ایجاد کنند. این اطلاعات باید از طریق

جستجوهای ساده و پیشرفته قابل دسترسی باشد که به شهروندان کمک می‌کند تا اطلاعات مورد نظر خود را پیدا کنند (دستورالعمل سایت‌های پارلمانی^۴ ۲۰۰۹). برای اطمینان از دسترسی دائمی به اطلاعات پارلمانی، پارلمان‌ها باید اطمینان حاصل کنند که URLها یا آدرس‌های وب بدون تغییر باقی می‌مانند. با ایجاد داده‌ها و مدل‌های فراداده مشترک، اطلاعات منتشر شده توسط پارلمان‌ها به راحتی می‌توانند توسط سایر پارلمان‌ها/دادگاه‌ها یا سایر کاربران مورد استناد و ارجاع قرار گیرند و این امکان را فراهم می‌کند تا در مخازن اسناد قابل جستجو باشد.

۸-۶. شبکه‌سازی اطلاعات

پارلمان باید با پیوند دادن اطلاعات پارلمانی به سایر اطلاعات مرتبط، برای مثال، از طریق پیوند دادن ارجاعات در تاریخچه لایحه به نسخه‌های قبلی قانون، به گزارش‌های کمیته مربوطه، شهادت کارشناسان و سایر اطلاعات مرتبط به دنبال بهبود توانایی شهروندان برای یافتن اطلاعات پارلمانی باشد. اطلاعات قانونی تنها در صورتی قابل درک است که با پیشینه و اطلاعات زمینه‌ای مرتبط همراه باشد. همان‌طور که مرکز جهانی فناوری اطلاعات و ارتباطات در گزارش پارلمان جهانی الکترونیک در سال ۲۰۱۰ اشاره می‌کند، «برای درک وضعیت و معنای یک لایحه، اعضا و شهروندان به گزارش‌های مرتبط تهیه شده توسط کمیته‌ها و کارشناسان، شرح کلیه اقدامات انجام شده در قانون، اصلاحات پیشنهادی و وضعیت آنها، رأی‌گیری در مورد این لایحه و سایر مطالب مرتبط نیاز دارند» (دسترس به اطلاعات اروپا و بنیاد دانش باز^۵ ۲۰۱۱).

۹-۶ فعال کردن استفاده از خدمات آگاه‌کننده^۶

در صورت امکان، پارلمان باید به شهروندان این امکان را بدهد که با پرداخت حق عضویت ناچیز، از طریق استفاده از ایمیل، پیام کوتاه یا سایر قالب‌ها، از برخی از اقدامات پارلمان آگاه شوند. ارائه اطلاعات به شهروندان از تحولات پارلمانی در زمان وقوع آنها مهم است و بخشی از مسئولیت پارلمان برای ارائه به موقع اطلاعات است. این مسئله را می‌توان با استفاده از خدمات آگاه‌کننده^۷ تلفن همراه یا ایمیل به طور مؤثر انجام داد. خدمات آگاه‌کننده مانند ایمیل، RSS یا سایر فناوری‌های مناسب که

1. Guidelines for Parliamentary Websites
2. Ten Open Data Guidelines
3. Global Centre for ICT in Parliament
4. Guidelines for Parliamentary Websites
5. Access Info Europe and Open Knowledge Foundation
6. Alert Services

۷. خدمات آگاه‌کننده بیانگر ارائه نوعی آگاهی در لحظه به شهروندان نسبت به تصمیمات نمایندگان مجلس است. این مفهوم به مانند زنگ اعلان در تلفن همراه می‌باشد که در سریع‌ترین زمان ممکن، مخاطبان را از وقوع یک رویداد مطلع می‌نماید.

مبتنی بر وب برای تسهیل مشارکت شهروندان هستند. فناوری‌های جدید می‌توانند تعامل حضوری بین شهروندان و نمایندگان را ارتقا دهند. استفاده از فناوری‌های نوین می‌تواند شهروندانی را که فاقد امکانات مالی یا زمان لازم برای طی کردن مسافت‌های طولانی تا پارلمان هستند را در مشارکت در امور سیاسی همراه سازند. اتحادیه بین‌المجالس دستورالعمل‌های خاصی را برای پارلمان‌ها به‌منظور افزایش توانایی آنها در تعامل با شهروندان تصویب کرده است. این توصیه‌ها شامل استفاده از ایمیل، وبلاگ‌ها یا انجمن‌های تعاملی، درخواست‌های الکترونیکی و نظرسنجی آنلاین است (کریستیانو^{۲۰۱۰}).

به نمایندگان و مردم این امکان را می‌دهد از اقدامات مهم پارلمان مانند تغییرات در وضعیت قانونگذاری، فعالیت‌های اعضا، فعالیت‌های کمیته، فعالیت‌های نظارتی و غیره آگاه شوند. پارلمان اروپا خدمات آگاه‌کننده را به‌عنوان یک ابزار فناوری مدرن حیاتی معرفی می‌کند (فناوری اطلاعات و ارتباطات در مجلس^{۲۰۱۰}).

۱۰-۶. تسهیل ارتباط دوطرفه

پارلمان باید از ابزارهای فناوری تعاملی در تقویت توانایی شهروندان برای ارائه نظرات در مورد قوانین و فعالیت‌های پارلمانی و تسهیل ارتباط با اعضا یا کارکنان پارلمان استفاده کند. تعامل بین شهروندان و نمایندگان آنها در راستای ارتقای کیفیت فعالیت پارلمانی بسیار مهم است. در نتیجه، بسیاری از پارلمان‌ها در حال بررسی ابزارهای

۷. الگوی پیاده‌سازی پارلمان باز در نظام حکمرانی ملی

شاخص برای هفت بخش مذکور طراحی شده است. در نهایت، از این میان، ۱۶ شاخص اولویت‌دار جهت شفافیت مجلس شورای اسلامی ارائه شده است. در گزارش پیش رو، هدف اصلی، ارائه چارچوبی عملیاتی، در راستای تحقق کارکردهای شناسایی شده در سند شفافیت پارلمانی در مجلس شورای اسلامی است. چارچوب طراحی شده به این مهم اشاره دارد که پیش از اجرای شفافیت در مجلس شورای اسلامی و نهادهای تابعه آن، نیاز است تا زمینه اجرایی‌سازی آن در جامعه فراهم شود. چراکه تمرکز بر شفافیت مجلس بدون شفافیت در جامعه، تنها سبب کاهش سرمایه اجتماعی می‌شود. همچنین، تحقق شفافیت در مجلس نیازمند الزامات اولیه قانونی، زیرساختی و آموزشی است که بدون نیل به این الزامات، عملاً شفافیت غیرممکن بوده و یا کارایی بسیار اندکی دارد. در گام سوم چارچوب طراحی شده با عنوان حوزه‌های اجرایی، بخش‌های مناسب برای اجرای شفافیت در مجلس شورای اسلامی ارائه شده است که در راستای اجرایی‌سازی شفافیت در این بخش‌ها، شاخص‌های معرفی شده در گزارش شفافیت عملکرد نمایندگان و مجلس شورای اسلامی (علیزاده و مرادی، ۱۴۰۰) می‌بایست مدنظر قرار گیرد. در نهایت، دستاوردهای تحقق شفافیت در نتیجه چارچوب طراحی شده، ارائه شده است. در ادامه، به ارائه توضیحات تکمیلی در باب چارچوب طراحی شده پرداخته می‌شود.

همان‌طور که در ابتدای گزارش نیز بیان شد، هدف از ارائه این گزارش بررسی کارکردهای موجود در بیانیه شفافیت پارلمانی در زمینه اجرایی‌سازی پارلمان باز است که در بخش‌های قبلی به تفصیل بیان شد. در این بخش در نظر گرفته شده است تا با ارائه چارچوبی عملیاتی، تحقق کارکردهای مذکور در مجلس شورای اسلامی طراحی شود. در این راستا، الگوی پیاده‌سازی پارلمان باز در شکل ۱۱ ارائه شده است و توضیحات تکمیلی در رابطه با آن ارائه می‌شود. الگوی مذکور در چهار بخش کلان‌زمینه‌ها، الزامات، حوزه‌های اجرایی و دستاوردهای پارلمان باز ارائه می‌شود.

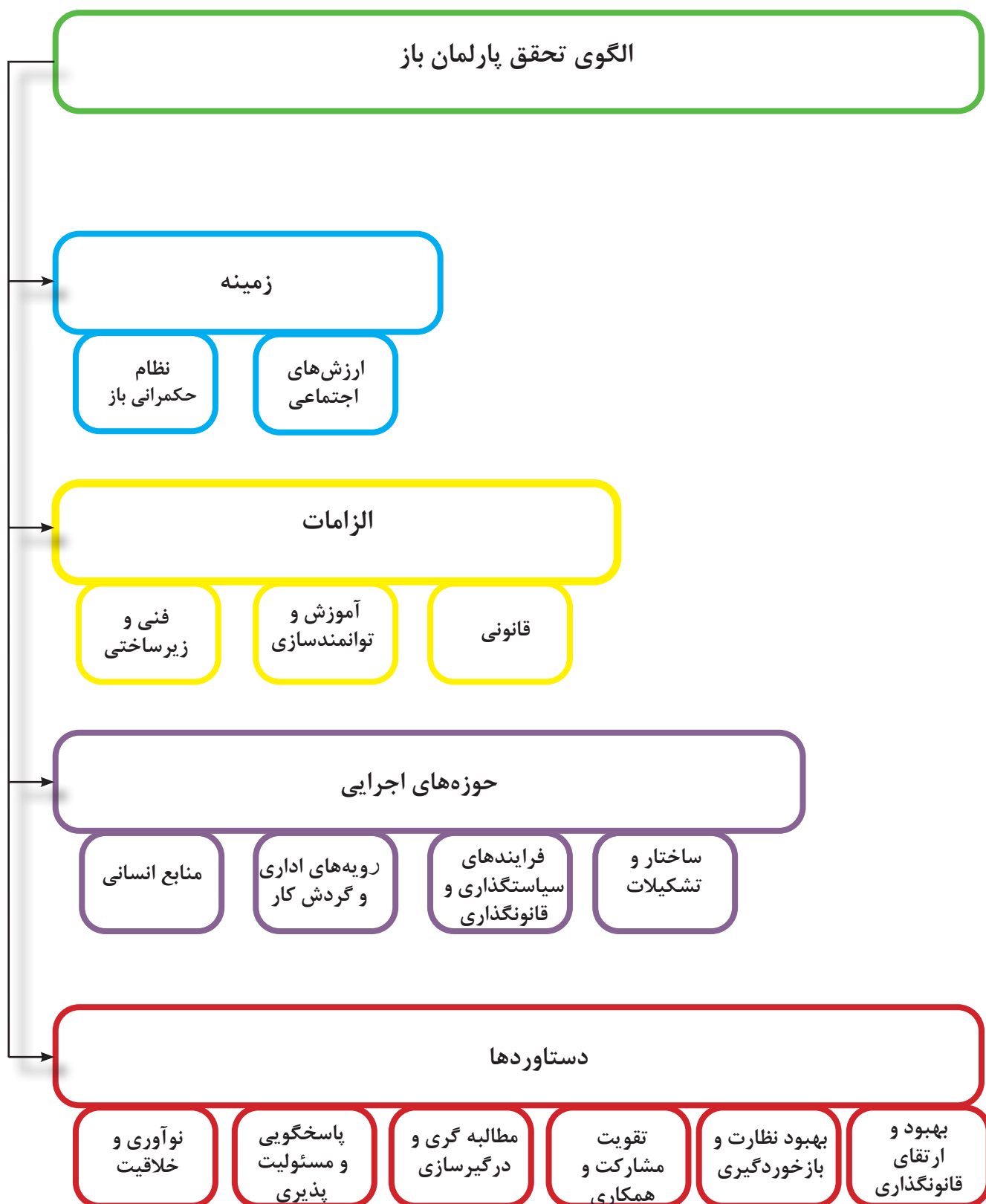
شایان ذکر است در گزارشی دیگر از مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان شفافیت عملکرد نمایندگان و مجلس شورای اسلامی (علیزاده و مرادی، ۱۴۰۰)، به ارائه شاخص‌هایی برای اعمال شفافیت در مجلس شورای اسلامی و نهادهای مرتبط با آن پرداخته شده است. در گزارش مذکور ابتدا ساختار مجلس شورای اسلامی از منظر حوزه‌های فعالیت و عملکرد در هفت بخش صحن علنی، کمیسیون‌های خاص و تخصصی، امور نمایندگان و عملکرد نماینده، امور اداری مجلس مشتمل بر ادارات قوانین، نظارت و اجرایی، نهادهای تابعه و زیرمجموعه مجلس شورای اسلامی (دیوان محاسبات کل کشور، مرکز پژوهش‌ها، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد)، هیئت نظارت بر رفتار نمایندگان و فراکسیون‌ها و گروه‌های سیاسی مورد بحث و بررسی قرار گرفته و بر مبنای آن ۶۶

1. Information and Communications Technologies in Parliament

1. Cristiano

شکل ۱. الگوی تحقق پارلمان باز

و به خصوص قشر متوسط و فقیر جامعه نسبت به حاکمیت و شیوه حکمرانی می‌شود. به‌عنوان مثال در یک نظام حکمرانی که حقوق و دستمزد و میزان درآمد افراد در بخش غیردولتی اصناف و کسبه، شرکت‌ها و... محرمانه تلقی می‌شود و شفافیت به‌عنوان رویه مرسوم پذیرفته شده نیست، شفافیت حقوق و دستمزد مدیران و مقامات بخش دولتی نه تنها کمکی به بهبود حکمرانی و افزایش اعتماد مردم به حاکمیت نمی‌کند، بلکه کارآمدی و سرمایه اجتماعی دولت را نیز کاهش می‌دهد؛ بنابراین در شفافیت نباید به صورت گزینشی اقدام شود. به بیانی دیگر، در صورتی که قانون یا آیین‌نامه‌ای خواستار شفافیت میزان حقوق و دستمزد مدیران و مقامات دولتی است، باید این مسئله در بخش خصوصی و اصناف نیز دنبال شود و شفافیت جریان درآمدی به‌طور کامل در سرتاسر نظام حکمرانی مشخص باشد.

بنابراین به این نکته مهم بایستی توجه کرد که شفافیت در عرصه دولت و پارلمان زمانی باعث افزایش سرمایه اجتماعی حاکمیت و افزایش اعتماد مردم می‌شود که در یک نظام حکمرانی باز اتفاق بیفتد. در صورتی که بقیه بازیگران و کنشگران نظام حکمرانی باز نباشند و میل به پنهان‌کاری وجود داشته باشد، شفافیت دولت و پارلمان و ابعاد مختلف آن امری نادرست است. راهکار عملیاتی این است که در فرایند جزئی تدریجی بعد از اینکه به صورت نسبی، شفافیت به‌عنوان ارزش اجتماعی مورد قبول واقع شد و مقاومت در برابر آن کاهش یافت، برنامه‌های عملیاتی و هوشمند برای باز کردن تمامی عناصر و بازیگران نظام حکمرانی به‌صورت هم‌زمان مدنظر قرار گیرد.

۲-۷. الزامات و اقتضائات تحقق پارلمان باز

پس از فراهم شدن زمینه‌های لازم برای تحقق شفافیت پارلمانی در نظام حکمرانی، نیاز است تا به بررسی الزامات اولیه در راستای اجرای کارکردهای شناسایی شده پرداخته شود. بدین منظور در گام نخست، زیر کارکردهای شناسایی شده در بیانیه شفافیت پارلمانی به تفکیک کارکرد اصلی احصا شده و سپس برای هر زیرکارکرد، الزامات مورد نیاز در قالب سه دسته الزام قانونی، فناورانه و زیرساختی و آموزش و توانمندسازی مشخص شده است. به‌عنوان مثال، زیرکارکرد نظارت در زمینه پاسداری از فرهنگ شفافیت نیازمند دو الزام قانونی، قانونگذاری جهت ترویج فرهنگ شفافیت در جامعه و نظارت بر اعمال قوانین مرتبط با شفافیت توسط دستگاه‌های دولتی می‌باشد. همچنین این زیرکارکرد دارای یک الزام فناورانه در زمینه ایجاد زیرساخت‌های مناسب جهت نظارت نیز می‌باشد. به‌طور کل، برای مجموع ۴۴ کارکرد شناسایی شده، تعداد الزام قانونی، تعداد الزام زیرساختی و تعداد الزام آموزشی شناسایی شده است (شکل ۲). تحلیل فوق بیانگر این حقیقت است که تحقق کارکردهای مذکور در نظام پارلمانی، ابتدا نیازمند حمایت قانونی هستند. در کنار حمایت قانونی، آماده‌سازی زیرساخت‌های فنی و عملیاتی نیز مهم است. چراکه بدون آماده‌سازی زیرساخت‌های مذکور،

۷-۱. زمینه‌های تحقق پارلمان باز

به‌منظور تحقق شفافیت در پارلمان یا دولت نکته مهمی که بایستی در نظر گرفته شود این است که زمینه‌ها و بسترهای تحقق شفافیت فراهم شود. شفافیت زمانی کارآمد و مؤثر خواهد بود که متناسب با اقتضائات ارزشی و ملی نظام حکمرانی کشور باشد؛ بنابراین پارلمان باز و دولت باز زمانی می‌تواند به بهبود نظام حکمرانی کشور کمک کند که زمینه‌ها و بسترهای تحقق شفافیت فراهم شود و اگر چنین نباشد نه تنها کمکی به کارآمدی و سلامت نظام حکمرانی و اداری کشور نمی‌کند، بلکه در عمل چالش و کژکار کردهایی را به‌وجود می‌آورد. در این بخش به دو زمینه مهم و اساسی که برای تحقق و پیاده‌سازی دولت باز و پارلمان باز لازم است اشاره می‌شود.

● ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی

شفافیت زمانی می‌تواند به کارآمدی دولت و افزایش سرمایه اجتماعی در جامعه منجر شود که به‌عنوان ارزش اجتماعی میان آحاد جامعه پذیرفته شده باشد. به‌عبارت دیگر اگر در فرهنگ عمومی جامعه، شفافیت مورد قبول افراد نباشد و شهروندان شفاف‌سازی را بخشی از زندگی اجتماعی خود ندانند، شفافیت دولت و جامعه امری پذیرفته شده و متعالی نخواهد بود.

از سوی دیگر بایستی بیان شود که شفافیت، هدف نظام حکمرانی نیست، بلکه ابزاری است که با آن می‌توان دسترسی به دیگر اهداف بنیادین نظام حکومتی را تسهیل کرد. در چنین شرایطی اگر شفافیت به‌عنوان ارزش اجتماعی شناخته نشود، از این ابزار به‌درستی در جامعه استفاده نمی‌شود و کمکی به تحقق اهداف نظام حکومتی نخواهد کرد. همچنین شفافیت پارلمانی یا شفافیت دولت به‌عنوان ابزاری مهم برای تحقق مشارکت عامه مردم در نظام حکمرانی شناخته می‌شود. در این شرایط نیز اگر در جامعه و زندگی اجتماعی افراد جامعه، شفافیت دولت جایگاهی نداشته باشد و مردم نسبت به آن بی‌تفاوت باشند هیچ‌گونه مشارکتی از سوی مردم برای کارآمدسازی نظام حکمرانی اتفاق نخواهد افتاد.

● نظام حکمرانی باز

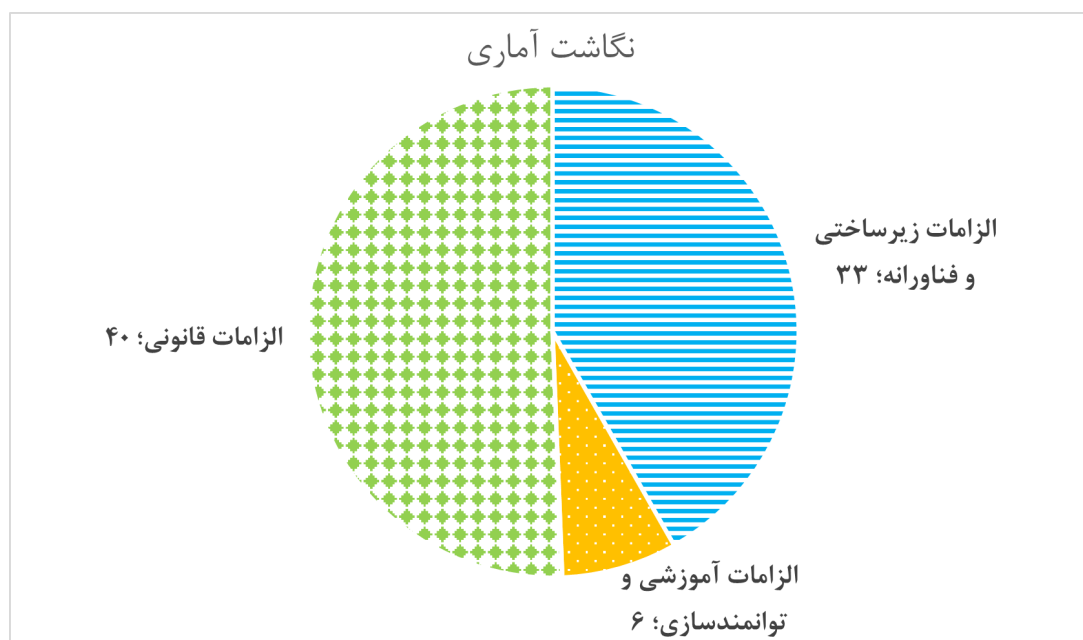
از دیگر زمینه‌ها و بسترهای مهم که برای تحقق پارلمان باز بایستی مدنظر قرار گیرد این است که نظام حکمرانی باز باشد. شفافیت نظام حکمرانی به این معناست که شفافیت برای همه بخش‌ها اعم از دولت، بخش غیردولتی، کسب و کارها، نهادهای مردم‌نهاد و... به‌عنوان یک رویه عمومی در تمامی بخش‌ها پذیرفته شده باشد و محدود به بخش دولتی و حاکمیتی نباشد. اگر در یک نظام حکمرانی غیرباز که اکثریت به دنبال پنهان‌کاری هستند و فرهنگ محافظه‌کاری حاکم است تنها به دنبال شفافیت دولت باشیم، این کار نه تنها کمک به بهبود نظام حکمرانی و افزایش سرمایه اجتماعی حاکمیت نمی‌کند، بلکه باعث بدبینی مردم

در نظر گرفته شود. در ادامه سه الزام مذکور به صورت خلاصه تشریح می‌شود. در نمودار ۲ نگاهت آماری الزامات شناسایی شده در زمینه کارکردهای پارلمان باز در بیانیه شفافیت پارلمانی آورده شده است.

حمایت قانونی نیز نمی‌تواند بستر پیاده‌سازی کارکردها در نظام پارلمانی را فراهم آورد. در نهایت، پس از آماده‌سازی الزامات قانونی و فناوریانه، نیاز است تا آموزش عمومی در زمینه آماده‌سازی توانمندسازی افراد (اعم از مقامات و مسئولین و شهروندان) در راستای اجرای کارکردهای شفافیت

شکل ۲. نگاهت آماری الزامات شناسایی شده در زمینه کارکردهای بیانیه شفافیت

زیست‌بوم حکمرانی باشد. به عبارت دیگر اگر قوانین حمایتگر با شفافیت تدوین شود تا زمانی که آموزش‌های لازم برای شهروندان و مقامات تهیه و طراحی نشود، امکان نهادینه شدن شفافیت در جامعه وجود ندارد و ثمرات و کارکردهای شفافیت محقق نمی‌شود. آموزش و توانمندسازی شهروندان بایستی با همکاری تمامی بازیگران از جمله دولت، بخش خصوصی و نهادهای مردم‌نهاد صورت گیرد تا مردم در یک نظام باز توانایی‌های لازم برای مشارکت و مطالبه‌گری که تسهیل‌گر کارآمدسازی نظام حکمرانی است را داشته باشند.

● الزامات زیرساختی و فناورانه

شفافیت در عرصه‌های مختلف نیازمند ابزارهای نوین فناوری اطلاعات و زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری لازم است. همان‌گونه که در بخش قبلی گزارش با ارائه کارکردهای مختلف شفافیت پارلمانی، مشخص شد زیرساخت‌های فناورانه و دیجیتال از موارد مهمی است که برای شفافیت پارلمانی بایستی مدنظر قرار گیرد. البته الزامات زیرساختی از منظر حکمرانی و اداری نسبت به دو الزام قبلی از درجه اهمیت کمتری برخوردارند و در نمودار ۲ نیز این الزام فراوانی کمتری نسبت به دو الزام قبلی دارد. به عبارت دیگر الزامات زیرساختی و فناورانه به نوعی نقش تسهیل‌گر برای تحقق پارلمان باز دارند.

در این بخش به صورت خلاصه سه الزام مهم و اساسی برای تحقق پارلمان باز بیان شد. در ادامه در جدول ۱ به صورت خلاصه ناظر کارکردهای شناسایی شده در بیانیه شفافیت پارلمانی، الزامات شناسایی شده آورده می‌شوند.

● الزامات قانونی

برای باز شدن یک زیست‌بوم حکمرانی، اولین ابزاری که بایستی مدنظر قرار گیرد، ابزارهای قانونگذاری است. منظور از به کارگیری ابزار قانونگذاری این نکته است که برای ترویج شفافیت در نظام حکمرانی قوانین تشویقی و حمایتگر و همچنین از سوی دیگر قوانین تنبیهی و مجازاتی وضع شود؛ بنابراین الزامات قانونی برای تحقق شفافیت پارلمانی به طور خاص و شفافیت کامل نظام حکمرانی به طور عام امری لازم و ضروری است که بایستی مورد توجه قرار گیرد.

در سیاست‌های کلان و به طور خاص در سیاست‌های کلی نظام قانونگذاری و سیاست‌های کلی نظام اداری نیز برخی از الزامات مهم برای شفافیت نظام حکمرانی آمده است که ذکر آنها در اینجا مناسب است. در بند نهم سیاست‌های کلی نظام قانونگذاری تأکید شده است که شفافیت و عدم ابهام در اصول قانونگذاری و قانون‌نویسی مدنظر قرار گیرد. همچنین در بند هجدهم سیاست‌های کلی نظام اداری شفاف‌سازی و آگاهی بخشی نسبت به حقوق و تکالیف متقابل مردم و نظام اداری با تأکید بر دسترسی آسان و ضابطه‌مند مردم به اطلاعات صحیح آمده است که این موارد نشان می‌دهد سیاست‌های کلان در حوزه شفافیت وجود دارد و بایستی مبتنی بر این سیاست‌ها، قوانین و برنامه‌های عملیاتی تدوین و اجرا شود.

● الزامات آموزش و توانمندسازی

شفافیت زمانی در یک نظام حکمرانی استقرار پیدا می‌کند و نهادینه می‌شود که توأم با آموزش و توانمندسازی تمامی بازیگران و ذی‌نفعان

جدول ۱. الزامات اجرایی کارکردهای ارائه شده در بیانیه شفافیت پارلمانی

الزامات			زیرکارکردها	کارکردهای شفافیت پارلمانی
زیرساختی و فناوریانه	آموزش و توانمندسازی	قانونی		
<ul style="list-style-type: none"> استاندارد فنی جهت انتشار اطلاعات الزامات زیرساختی جهت جمع‌آوری اطلاعات 	-	<ul style="list-style-type: none"> قانونگذاری جهت انتشار اطلاعات پارلمانی امکان بازنشر و استفاده از اطلاعات پارلمانی مشخص بودن استثنا یا محدودیت‌های اطلاعاتی 	دسترسی آزاد جامعه به اطلاعات پارلمان	ترویج فرهنگ شفافیت میان شهروندان
<ul style="list-style-type: none"> ایجاد بستری فیزیکی یا مجازی برای گفتگوی آزاد شهروندان با نمایندگان پارلمان 	<ul style="list-style-type: none"> ترویج فرهنگ دولت باز میان آحاد جامعه افزایش آگاهی در میان مقامات دولتی 	<ul style="list-style-type: none"> قانونگذاری جهت شفافیت مالی و سیاسی پارلمان مشارکت جامعه مدنی و شهروندان در روند قانونگذاری 	ترویج فرهنگ شفافیت از طریق قانونگذاری	
<ul style="list-style-type: none"> زیرساخت فناوریانه جهت نظارت 	-	<ul style="list-style-type: none"> قانونگذاری جهت ترویج فرهنگ شفافیت در جامعه نظارت بر اعمال قوانین مرتبط با شفافیت توسط دستگاه‌های دولتی 	نظارت در زمینه پاسداری از فرهنگ شفافیت	
-	-	<ul style="list-style-type: none"> طراحی قوانین و دستورالعملها در زمینه امکان رجوع قانون شهروندان به نهادهای قانونی و قضایی 	تضمین سهولت و امکان رجوع قانونی	
-	<ul style="list-style-type: none"> ارتقای سطح سواد و آگاهی جامعه مدنی به‌ویژه جوانان نسبت به رویه‌های اجرایی پارلمان ارتقای آگاهی جامعه نسبت به حق دریافت اطلاعات پارلمانی 	-	ترویج آموزش مدنی	
<ul style="list-style-type: none"> ایجاد زیرساخت درگیر نمودن آحاد جامعه (وبسایت، برنامه و...) 	<ul style="list-style-type: none"> آموزش و توانمندسازی جامعه در زمینه قانونگذاری عمومی 	<ul style="list-style-type: none"> وضع قانون در زمینه ایجاد فرصت‌هایی برای ورود عمومی به روند قانونگذاری 	درگیر نمودن شهروندان و جامعه مدنی در فرایند قانونگذاری	
<ul style="list-style-type: none"> ایجاد زیرساخت فناوریانه جهت دریافت اظهارنظرهای شهروندان 	-	<ul style="list-style-type: none"> قانونگذاری جهت حمایت از جامعه مدنی در زمینه ارائه اظهارنظرهای مستقل و منتقدانه شهروندان 	حفاظت از استقلال جامعه مدنی	
<ul style="list-style-type: none"> ایجاد زیرساخت نظارتی برای آحاد جامعه طراحی زیرساخت فناوریانه برای تسهیل ارتباط نمایندگان با آحاد جامعه 	-	<ul style="list-style-type: none"> قانونگذاری جهت حمایت از حق جامعه مدنی، رسانه‌ها و عموم مردم برای نظارت بر پارلمان و نمایندگان 	نظارت مؤثر پارلمان	

الزامات			زیرکارکردها	کارکردهای شفافیت پارلمانی
زیرساختی و فناوریانه	آموزش و توانمندسازی	قانونی		
• تبادلات بین‌المللی و منطقه‌ای در راستای دریافت رویه‌های مناسب در زمینه ارتقای شفافیت اطلاعات پارلمانی، بهبود استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و تقویت پایبندی به اصول دموکراتیک	-	-	اشتراک‌گذاری تجارب با ارزش	ترویج فرهنگ شفافیت میان شهروندان
• زیرساخت فنی برای انتشار اطلاعات	-	• قانونگذاری جهت در دسترس بودن اطلاعات کامل برای عموم جامعه	انتشار کامل اطلاعات ^۱	
-	• ایجاد چارچوب آموزشی برای دریافت اطلاعات مقتضی از شهروندان	• قانونگذاری در زمینه انتشار به‌موقع اطلاعات در راستای امکان ایجاد فرصت برای آحاد جامعه به‌منظور اظهار نظر	انتشار به‌موقع اطلاعات	
• ثبت اطلاعات به‌صورت ساختاریافته در زمینه کاهش خطاهای انسانی	-	• تضمین صحت و اعتبار اطلاعات منتشر شده توسط پارلمان	اطمینان از دقیق بودن اطلاعات منتشر شده	

۱. رعایت اصل (۶۹) قانون اساسی در توصیه به انتشار کامل اطلاعات ضروری است. اصل شصت‌ونهم: مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رئیس‌جمهور یا یکی از وزرا یا ۱۰ نفر از نمایندگان، جلسه غیرعلنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیرعلنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه‌چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از برطرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد.

الزامات		قانونی	زیرکارکردها	کارکردهای شفافیت پارلمانی
زیرساختی و فناوریانه	آموزش و توانمندسازی			
• طراحی قالب فناوریانه برای انتشار فعال اطلاعات	-	• تضمین انتشار فعال اطلاعات پارلمانی • دریافت نظرات آحاد جامعه در زمینه سیاست انتشار اطلاعات	اتخاذ سیاست‌های شفافیت پارلمانی	بازسازی اطلاعات پارلمان
• ارائه اطلاعات در قالب زبان ساده برای شهروندان که فاقد تخصص فنی لازم هستند. • ارائه اطلاعات در قالب‌های مختلف	-	• قانونگذاری جهت ارائه اطلاعاتی در مورد نقش، ساختار، کارکردها، قوانین داخلی، رویه‌های اداری و گردش کار و همچنین اطلاعات مرتبط با کمیته‌ها برای عموم جامعه	ارائه اطلاعات در مورد نقش‌ها و کارکردهای پارلمان	
• ایجاد بستر نظارتی جهت نظارت آحاد جامعه بر عملکرد نمایندگان • قالب فناوریانه مناسب جهت انتشار اطلاعات	-	• قانونگذاری جهت انتشار اطلاعات مرتبط با صلاحیت یک نماینده، وابستگی حزبی، دستورالعمل انتخاباتی، نقش در پارلمان، میزان حضور، هویت کارکنان و...	ارائه اطلاعات در مورد اعضای پارلمان	
		• قانونگذاری جهت ارائه اطلاعات مربوط به عملکرد بخش‌های اداری و ساختار کارکنان پارلمان که در فرایندهای مرتبط با پارلمان ارتباط دارند	ارائه اطلاعات در مورد کارکنان و ادارات پارلمان	
		• قانونگذاری جهت ارائه اسناد مربوط به برنامه زمان‌بندی کار پارلمان از جمله تقویم جلسات، اطلاعات مربوط به زمان بررسی لوایح، ترتیب کار و برنامه جلسات استماع کمیسیون و غیره • مشخص بودن استثنا یا محدودیت‌های اطلاعاتی	اطلاع‌رسانی به شهروندان از دستور کار پارلمان	
		• قانونگذاری جهت فراهم کردن دسترسی عمومی برای تجزیه و تحلیل بندهای پیشنهادی قانون	مشارکت شهروندان در نگارش پیش‌نویس قانون	

الزامات			زیرکارکردها	کارکردهای شفافیت پارلمانی
زیرساختی و فناوریانه	آموزش و توانمندسازی	قانونی		
-	-	<ul style="list-style-type: none"> • قانونگذاری جهت انتشار فوری گزارش‌های مبتنی بر رسیدگی‌های انجام شده توسط کمیته‌ها، از جمله اسناد و شهادت شهود در جلسات عمومی، رونوشت‌ها و سوابق اقدامات کمیته 	انتشار سوابق جلسات کمیته	بازسازی اطلاعات پارلمان
-	-	<ul style="list-style-type: none"> • ارائه سابقه رأی اعضای عمومی و کمیته به عموم جامعه 	ثبت آرای پارلمان	
<ul style="list-style-type: none"> • ایجاد زیرساخت برای انتشار جلسات به صورت ضبط صوتی یا تصویری • ایجاد پایگاه داده 	-	<ul style="list-style-type: none"> • انتشار سوابق جلسات عمومی 	انتشار سوابق جلسات عمومی	
-	-	<ul style="list-style-type: none"> • انتشار گزارشاتی که به درخواست پارلمان نگارش یافته است. 	انتشار گزارش‌های پارلمان	
-	-	<ul style="list-style-type: none"> • قانونگذاری جهت ارائه اطلاعات جامع و قابل فهم در زمینه بودجه ملی و مخارج عمومی اعم از درآمدها و هزینه‌های گذشته، جاری و پیش‌بینی شده 	ارائه اطلاعات در مورد بودجه و هزینه‌ها	
-	-	<ul style="list-style-type: none"> • ارائه اطلاعات مربوط به افشای دارایی‌های اعضا، هزینه‌های پارلمانی و درآمدهای غیرپارلمانی نمایندگان و کارکنان مجلس (سود سهام، پرداخت‌های اجاره یا موارد دیگر) و دارایی‌های غیرنقدی 	افشای دارایی‌ها و تضمین صلاحیت نمایندگان	
-	-	<ul style="list-style-type: none"> • قوانین دقیق و مشخص برای اطمینان از افشای اطلاعات لازم برای محافظت در برابر تضاد منافع و یا فساد • افشای دارایی‌ها و منافع اقتصادی برای اطمینان از عدم تضاد منافع برای کارکنان و نمایندگان 	افشای اطلاعات مرتبط با فساد و تضاد منافع احتمالی	
<ul style="list-style-type: none"> • ذخیره‌سازی، بایگانی و قابلیت جستجو 	-		امکان دسترسی به اطلاعات تاریخی	

کارکردهای شفافیت پارلمانی	زیرکارکردها	الزامات	
		آموزش و توانمندسازی	قانونی
سهولت دسترسی به اطلاعات پارلمانی	ارائه چندین کانال برای دسترسی به اطلاعات	-	• توسعه کانال‌های متعدد از جمله تهیه محتوای چاپی، پخش در رادیو و تلویزیون و اینترنت و دستگاه‌های تلفن همراه
	تضمین دسترسی فیزیکی	-	-
	تضمین دسترسی رسانه‌ها	-	• رسانه‌ها و ناظران مستقل به جلسات پارلمان دسترسی کامل داشته باشند. • معیارها و فرایند دسترسی رسانه باید به‌وضوح تعریف شده و در دسترس عموم باشد.
	پوشش پخش زنده	-	• توسعه کانال‌های متعدد از جمله تهیه محتوای چاپی، پخش در رادیو و تلویزیون و اینترنت و دستگاه‌های تلفن همراه • تهیه آرشیو از جلسات پارلمانی
	تسهیل دسترسی به اطلاعات در سراسر کشور	-	• دسترسی به اطلاعات پارلمانی تا حد امکان نباید با موانع جغرافیایی محدود شود.
	استفاده از زبان ساده	-	• پارلمان باید تضمین کند که زبان حقوقی یا فنی مانعی برای شهروندانی که به دنبال دسترسی بااطلاعات پارلمانی هستند، نباشد. • لوایح و اقدامات قانونی به زبان قابل فهم برای شهروندان ایجاد شود.
	اعطای دسترسی رایگان	-	• اطلاعات پارلمانی باید برای دسترسی نامحدود، استفاده مجدد و اشتراک‌گذاری رایگان در دسترس شهروندان باشد.
	استفاده از چندین زبان ملی	-	• ارائه تفسیر هم‌زمان جلسات و ترجمه سریع سوابق پارلمانی به زبان‌های رایج در یک کشور

الزامات		زیرکارکردها	کارکردهای شفافیت پارلمانی
زیرساختی و فناوریانه	آموزش و توانمندسازی		
● زیرساخت فنی جهت آماده‌سازی داده‌ها در قالب باز	-	● اطلاعات پارلمانی باید در قالبی باز و ساختاریافته، مانند XML جمع‌آوری و منتشر شود.	ارائه اطلاعات در قالب‌های باز و ساختاریافته
● دستورالعمل‌های روشن برای استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی آنلاین یا ابزارهایی که شهروندان را قادر می‌سازد اطلاعات پارلمانی را از وبسایت پارلمان بازیابی کنند.	-	● اطلاعات و اسناد تولید شده توسط پارلمان‌ها باید بدون توجه به فناوری مورد استفاده یا سطح دانش و توانایی‌های فناورانه شهروندان در دسترس ایشان باشد.	اطمینان از وجود قابلیت استفاده از فناوری اطلاعات
-	-	● طراحی ختمشی‌رازداری واضح	حفاظت از حریم خصوصی شهروندان
● انتشار اطلاعات دیجیتال در قالب‌های غیراختصاصی و باز و استفاده از نرم‌افزارهای رایگان و منبع‌باز ^۱	-	-	استفاده از فرمت‌های غیراختصاصی و نرم‌افزارهای منبع‌باز
● ایجاد زیرساختی برای نگهداری و امکان دانلود اطلاعات	-	-	امکان دانلود برای استفاده مجدد
● توسعه وبسایت پارلمان	-	● اطلاعات پارلمانی در قالب الکترونیکی در دسترس باشد.	پشتیبانی و به‌روزرسانی سایت‌های پارلمان
● امکان جستجوی آسان و سریع کاربران برای اطلاعات مرتبط	-	-	مکانیسم‌های جستجوی آسان
● پایگاه‌های اطلاعاتی قابل جستجو از اطلاعات فعلی و گذشته	-	-	ایجاد ارتباط بین اطلاعات مرتبط
● ایجاد بستری برای پیوند دادن اطلاعات پارلمانی به سایر اطلاعات مرتبط	-	-	

۱. نرم‌افزار منبع‌باز نرم‌افزار رایانه‌ای است که تحت مجوزی منتشر می‌شود که در آن دارنده حق چاپ به کاربران حق استفاده، مطالعه، تغییر و توزیع نرم‌افزار و کد منبع آن را برای هر کسی و هر هدفی اعطا می‌کند. نرم‌افزار منبع‌باز نمونه برجسته‌ای از همکاری باز است، به این معنا که هر کاربر توانا می‌تواند به‌صورت آنلاین در توسعه افزار شرکت کند.

الزامات			زیرکارکردها	زیرکارکرده
زیرساختی و فناوری	آموزش و توانمندسازی	قانونی		
-	-	<ul style="list-style-type: none"> • در صورت امکان، پارلمان باید به شهروندان این امکان را بدهد که با پرداخت حق عضویت ناچیز، از طریق استفاده از ایمیل، پیام کوتاه یا سایر قالب‌ها، از برخی از اقدامات پارلمان آگاه شوند. 	فعال کردن استفاده از خدمات آگاه‌کننده	استفاده از ابزارهای نوین فناوری اطلاعات برای اطلاعات
<ul style="list-style-type: none"> • ابزارهای فناوری تعاملی برای تقویت توانایی شهروندان برای ارائه نظرات در مورد قوانین و فعالیت‌های پارلمانی و تسهیل ارتباط با اعضا یا کارکنان پارلمان 	-	<ul style="list-style-type: none"> • پارلمان باید از ابزارهای فناوری تعاملی در تقویت توانایی شهروندان برای ارائه نظرات در مورد قوانین و فعالیت‌های پارلمانی و تسهیل ارتباط با اعضا یا کارکنان پارلمان استفاده کند. 	تسهیل ارتباط دوطرفه رانه اطلاعات در مورد بودجه و هزینه‌ها	

۷-۳. حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان

بخش سوم الگوی تحقق پارلمان باز، حوزه‌ها و بخش‌های اجرایی پارلمان است که بایستی شفافیت در آنها صورت گیرد. کارکردهای شناسایی برای پارلمان باز در قسمت قبل بایستی به‌طور عملیاتی در حوزه‌های اجرایی و اداری پیاده‌سازی شوند. نکته مهم اینکه در پارلمان باز بایستی تمامی این حوزه‌ها مدنظر قرار گیرد و شفافیت شامل فرایندهای اداری و اجرایی و تصمیم‌های نهایی باشد. بعد از مهیا بودن زمینه‌ها و بسترها و فراهم بودن الزامات سه‌گانه مذکور، تحقق نظام‌مند شفافیت پارلمانی بایستی تمامی ابعاد مختلف پارلمان را دربرگیرد و شفافیت یک بخش از پارلمان مثلاً آرای نمایندگان کافی و ثمربخش نخواهد بود.

بررسی‌های انجام شده حاکی از این است که به‌طور کلی، کارکردهای شناسایی شده در بیانیه شفافیت پارلمانی، قابلیت اجرا در چهار حوزه ساختار و تشکیلات، منابع انسانی، فرایندهای سیاستگذاری و قانونگذاری و روندهای اداری و گردش کاری را در مجلس شورای اسلامی دارند که در ادامه برای هر حوزه، معیارهای اجرایی بیان می‌شود.

● ساختار و تشکیلات مجلس

یکی از حوزه‌های اجرایی مهم در زمینه ابعاد شناسایی شده در بیانیه پارلمان، ساختار و تشکیلات است. منظور از ساختار و تشکیلات کلیه واحدها، بخش‌ها و نهادهای تخصصی است که در داخل مجلس شورای اسلامی یا وابسته به مجلس شورای اسلامی هستند. در حوزه ساختار و تشکیلات، شفافیت در حوزه‌ها و بخش‌های زیر قابل تحقق است.

۱. نمودار سازمانی مصوب

۲. بخش‌ها و واحدهای سازمانی اعم از ادارات، دفاتر، مراکز، معاونت‌ها و ...

۳. شرح وظایف و مأموریت‌های سازمانی

۴. بودجه و هزینه‌های مالی

۵. اعضای کمیته، کمیسیون و هیئت‌رئیس

۶. ساختمان‌ها و مراکز خدماتی و رفاهی

۷. ساختارها و تشکیلات وابسته به مجلس

● منابع انسانی مجلس

منابع انسانی یکی دیگر از ارکان مهم حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان است که در الگوی شفافیت پارلمانی بایستی مدنظر قرار گیرد. در یک تقسیم‌بندی می‌توان منابع انسانی پارلمان را در سه دسته کارکنان و کارشناسان، مدیران سیاسی و اداری مجلس و نمایندگان مجلس قرار داد. شفافیت در زمینه اطلاعات منابع انسانی از موضوعات بسیار چالشی است و حتماً بایستی اقتناع و پذیرش کافی هم در سطح مجلس و هم در سطح جامعه برای شفافیت مؤلفه‌ها و شاخص‌های ناظر به منابع انسانی صورت گیرد. در ادامه برخی از شاخص‌های شفافیت منابع انسانی مجلس به تفکیک دسته‌بندی سه‌گانه مذکور معرفی می‌شود.

۱. کارکنان و کارشناسان مجلس

- ✓ اطلاعات هویتی و سابقه شغلی
- ✓ اطلاعات ناظر به تماس و راه ارتباطی
- ✓ انتشار حقوق و مزایا
- ✓ وابستگی حزبی

۲. مدیران سیاسی و اداری مجلس

- ✓ اطلاعات هویتی و سابقه شغلی
- ✓ اطلاعات ناظر به تماس و راه ارتباطی
- ✓ انتشار حقوق و مزایا
- ✓ وابستگی‌های حزبی و سیاسی
- ✓ اطلاعات سفرها و هزینه سفرها

۳. نمایندگان مجلس (علیزاده و مرادی، ۱۴۰۰)

- ✓ ثبت و انتشار حقوق و مزایای نمایندگی
- ✓ ثبت و انتشار مشاغل کنونی، پیشین و پسین نمایندگان
- ✓ ثبت و انتشار اطلاعات اموال و دارایی‌های نمایندگان
- ✓ انتشار اطلاعات هدایای دریافتی نمایندگان
- ✓ انتشار اطلاعات سفرها، مزایای مسافرتی و هزینه سفرها
- ✓ انتشار اطلاعات هزینه‌ها و فعالیت‌های شاخص نمایندگی
- ✓ انتشار طرح‌های ارائه شده و امضا شده به مجلس
- ✓ انتشار حضور و غیاب و تأخیر نماینده در جلسات صحن و کمیسیون
- ✓ انتشار میزان مشارکت نماینده در رأی‌گیری‌های صحن علنی و کمیسیون
- ✓ ثبت و انتشار آرای نمایندگان در صحن علنی و کمیسیون‌ها
- ✓ ثبت و انتشار متن و مشخصات سؤالات نماینده در صحن و کمیسیون
- ✓ ثبت و انتشار کلیه تسهیلات و وام‌های اخذ شده توسط نماینده
- ✓ ثبت و انتشار عضویت نمایندگان در مجامع، هیئت‌ها و شوراهای مختلف کشور
- ✓ ثبت و انتشار متن تذکرات شفاهی و مکتوب نمایندگان

● فرایندهای سیاستگذاری و قانونگذاری

کارکرد اصلی مجلس شورای اسلامی، قانونگذاری و نظارت است که برای تحقق این کارکرد، فرایندهای مختلفی داخل مجلس شورای اسلامی تعریف شده است. آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی به‌نوعی تمامی آیین‌نامه‌های ناظر به فرایندهای قانونگذاری و سیاستگذاری را مشخص کرده که در یک پارلمان باز بایستی تمامی این مراحل باز باشد تا زمینه مشارکت مردم و نخبگان در فرایند قانونگذاری فراهم شود. فرایند سیاستگذاری و قانونگذاری در مجلس را می‌توان در یک تقسیم‌بندی در هفت بخش معرفی کرد که از شناسایی مسئله شروع

در صورتی که پارلمان باز باشد و بتواند از تمامی ظرفیت‌های عمومی و مردمی استفاده کند و متخصصان و نخبگان احساس مشارکت در فرایند قانونگذاری داشته باشند، هم فرایند قانونگذاری تحول پیدا می‌کند و هم قوانین خروجی پارلمان با کیفیت هستند و قابلیت اجرایی بالاتری دارند.

● بهبود نظارت و بازخوردگیری

از دیگر فواید و دستاوردهای پارلمان باز، بهبود نظارت بر مجلس و بازخوردگیری مجلس از عموم مردم جامعه در رابطه با اقدامات و فعالیت‌هایشان است. نمایندگان مجلس در یک پارلمان باز به‌طور کامل در معرض آرای عموم جامعه هستند و همین امر باعث می‌شود که نظارت عمومی بر آنها محقق شود و در رابطه با اقداماتشان به مردم و رأی‌دهندگان پاسخگو باشند. همچنین شفافیت در حوزه‌های اداری و اجرایی باعث می‌شود که با بازخوردگیری از جامعه خوددیده‌خود اصلاحات جزئی و تدریجی در دستور کار قرار گیرد و فرایندها به‌صورت پویا و مستمر اصلاح شوند.

● تقویت مشارکت و همکاری

شفافیت در پارلمان در صورتی که در زمینه و بستر مناسب و با در نظر گرفتن الزامات و اقتضائات مناسب باشد منجر به گسترش مشارکت مردمی در تمامی فرایندهای قانونگذاری، تصمیم‌گیری، نظارت و... می‌شود. شرط لازم و اساسی برای گسترش مشارکت و همکاری مردم و از سوی دیگر مشارکت نخبگان و جامعه دانشگاهی و اندیشکده‌ای، شفافیت پارلمان است. شفافیت پارلمان در کنار در نظر گرفتن سازوکارهای حضور و اثرگذاری مردم در فرایندهای تصمیم‌گیری در مجلس شورای اسلامی نقش مهمی در تقویت مشارکت و همکاری مردم و نخبگان دارد.

● مطالبه‌گری و درگیرسازی شهروندان

یکی از پیشران‌های مهم و اساسی برای ارتقای نظام‌های حکمرانی، مطالبه‌گری مردم از حاکمیت برای اصلاح امور و ارتقای کارآمدی نظام حکمرانی است. یکی از دستاوردهای مهم پارلمان باز این است که باعث می‌شود مطالبه‌گری شهروندان و درگیر شدن آنها در امور بیشتر شود. به عبارت دیگر اگر پارلمان باز به‌درستی در نظام حکمرانی پیاده‌سازی شود، مردم علاوه بر اینکه مشکلات و مسائل را مطالبه‌گری می‌کنند، زمینه این کار فراهم است که حل مشکلات با درگیرسازی شهروندان و سپردن بخشی از امور به آنان انجام شود. در عرصه قانونگذاری و خط‌مشی‌گذاری هرگونه اقدام موفق که بخواهد صورت گیرد لازمه‌اش این است که مردم مشارکت کنند و درگیر مسئله شوند که این درگیر شدن از همکاری در اجرایی‌سازی بر نامه‌ها تا سپردن بخشی از امور به شهروندان و نخبگان را شامل می‌شود.

می‌شود و تازش‌یابی قوانین ادامه دارد. مجلس باز باید علاوه بر شفافیت در حوزه ساختار و منابع انسانی، فرایندهای قانونگذاری و سیاستگذاری که خروجی آن منجر به تصمیم می‌شود را باز کند. هفت مرحله فرایند سیاستگذاری که لازم است در یک مجلس به‌صورت کامل باز شود عبارتند از:

- ✓ شناسایی مسئله
- ✓ دستور کارگذاری
- ✓ تدوین قوانین و پیش‌نویس‌ها
- ✓ بازخوردگیری
- ✓ تصویب قوانین
- ✓ نظارت و رصد
- ✓ ارزشیابی

● رویه‌های اداری و گردش کار

چهارمین بخش از حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان ناظر به رویه‌های اداری و گردش کار در مجلس شورای اسلامی است. رویه‌های اداری و گردش کار در مجالس مختلف دنیا متفاوت است و در آیین‌نامه‌های داخلی مجالس این رویه‌های اداری و برخی آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اداری مجالس آمده است. یکی از کارهای لازم شناسایی رویه‌های اداری و گردش کارهای مجلس شورای اسلامی و شفافیت این رویه‌های اداری با رعایت ملاحظات امنیتی و سیاسی است. در ادامه می‌توان به‌عنوان مثال برخی از رویه‌های اداری و گردش کار را در مجلس به شرح زیر برشمرد:

- ✓ فرایندهای اجرایی
- ✓ دستور جلسات
- ✓ نحوه وصول طرح‌ها
- ✓ نحوه بررسی طرح‌ها
- ✓ نحوه تشکیل کمیسیون‌ها
- ✓ نحوه انتخاب اعضای هیئت رئیسه
- ✓ نحوه برگزاری جلسات صحن
- ✓ مشارکت نمایندگان اعم از ارائه طرح حضور و غیاب در صحن و کمیسیون‌ها و...

۷-۴. دستاوردهای شفافیت پارلمانی

شفافیت پارلمانی در صورتی که بسترها و زمینه‌های آن و نیز الزامات و اقتضائات فراهم باشد و در تمامی حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان به تناسب موضوع و مسئله وجود داشته باشد، باعث ایجاد ثمرات و دستاوردهای خوبی برای پارلمان می‌شود. برخی از مهم‌ترین دستاوردها و فواید پارلمان باز به‌طور خلاصه عبارتند از:

● ارتقای قانونگذاری

از مهم‌ترین دستاوردها و فواید پارلمان باز، ارتقای قانونگذاری است.

● نوآوری و خلاقیت

شفافیت پارلمانی با رویکرد بازی که مبتنی بر آن شکل گرفته است، باعث می‌شود که افکار و اندیشه‌های اقشار مختلف مردم و نخبگان درگیر فرایند قانونگذاری و تصمیم‌گیری شود و همین امر باعث کنار گذاشته شدن کلیشه‌های گذشته در برخی موارد می‌شود تا راهکارهای نوآورانه و خلاقانه برای تصمیم‌گیری و قانونگذاری ارائه شود.

● پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری

از دیگر دستاوردهای مهم پارلمان باز، تقویت پاسخگویی نمایندگان به مردم و شهروندان و مسئولیت‌پذیری آنها نسبت به اقدامات و تصمیم‌های اتخاذ شده است. در حال حاضر یکی از آسیب‌های نظام تصمیم‌گیری و قانونگذاری این است که چون تصمیم‌گیری مشارکتی است، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری نسبت به تصمیم‌ها ضعیف است. پارلمان باز باعث می‌شود که هر نماینده از هر نقطه کشور نسبت به تمامی تصمیم‌های خود دقت و وسواس خاصی داشته باشد و با استدلال‌های جامع و کامل پاسخگوی همه اقشار مختلف مردم باشد.

نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی

تحقق شفافیت در مجلس و به‌طور خاص مجلس شورای اسلامی ارائه می‌شود.

● اولین نکته مهم اینکه در موضوعات و ابزارهای نوینی همچون شفافیت بایستی نگاه جامع و نظام‌مند برای کاربست و پیاده‌سازی آنها در نظر گرفته شود. تقلید و یادگیری‌های نمایی از دیگر کشورها برای تحقق شفافیت پارلمان بدون در نظر گرفتن زمینه‌ها و اقتضائات و الزامات پارلمان باز اثر و نتایج مثبتی به‌همراه نخواهد داشت.

● برای اینکه شفافیت باعث ارتقای سرمایه اجتماعی برای دولت شود بایستی به این نکته توجه کرد که زیست‌بوم حکمرانی و جامعه شفافیت را به‌عنوان فرهنگ و ارزش بپذیرد و در تمامی عرصه‌های جامعه این شفافیت مقبول واقع شود. به‌عنوان مثال در برخی از کشورها درست است که حقوق و مزایای مقامات سیاسی شفاف است، ولی از سوی دیگر درآمد و ثروت تمامی آحاد جامعه و بخش خصوصی نیز شفاف است و مردم و کسب‌وکارها نیز شفافیت را به‌عنوان ارزش و فرهنگ پذیرفته‌اند. به‌عبارت دیگر شفافیت در تمامی عرصه‌های خصوصی، دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی به‌عنوان یک رویه مقبول واقع شده است.

● شفافیت در پارلمان بهتر است به‌ترتیب اولویت ابتدا در حوزه‌های فرایندی و ساختاری مجلس شورای اسلامی اتفاق بیفتد و شفافیت نتایج و خروجی‌های مجلس مثل شفافیت آرای نمایندگان اگرچه به‌تنهایی ممکن است تأثیرات مثبتی به‌همراه داشته باشد، ولی کارآمدی مجلس شورای اسلامی و ارتقای قانونگذاری منوط به شفافیت فرایندها و روبه‌های قانونگذاری و اداری است.^۱

● در کشور ما که در حال حاضر شفافیت در فرهنگ مردم جامعه نهادینه نشده و به‌عنوان یک ارزش اجتماعی شناخته نمی‌شود، پیشنهاد می‌شود که تحقق و پیاده‌سازی شفافیت با رویکرد رفت و برگشتی در دستور کار قرار گیرد. با این توضیح که از یک سو با بهره‌گیری از ابزارهای اطلاعاتی و گفتمان‌سازی تلاش شود که با برنامه‌ریزی دقیق و تولید محتوای هدفمند، شفافیت به‌عنوان یک امر مثبت و سودمند در فرهنگ عمومی و ارزش‌های جامعه نهادینه شود و از سوی دیگر با اجرایی‌سازی ابعادی از شفافیت که حساسیت جامعه‌امز نخبگان علمی، نخبگان سیاسی و شهروندان نسبت به آنها کمتر است و اثرات و دستاوردهای آن ملموس است، کارآمدی شفافیت و دستاوردهای آن برای جامعه مشخص شود.

شفافیت در عرصه‌های مختلف بخش عمومی به‌عنوان یکی از ابزارهای نرم حکمرانی در عصر حاضر شناخته می‌شود. حکومت‌ها و دولت‌های مختلف سراسر جهان به‌منظور ارتقای کارآمدی، افزایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی، کاهش زمینه‌های فساد و... از ابزار شفافیت استفاده می‌کنند. از سوی دیگر شفافیت به‌عنوان شرط لازم و ضروری و همچنین تسهیل‌کننده مهم مشارکت مردم در عرصه‌های مختلف حکمرانی شناخته می‌شود. با توجه به این موارد رویکردهای جدیدی در عرصه حکومت‌داری با عنوان حکمرانی باز، دولت باز، پارلمان باز، نوآوری باز و... شکل گرفته است.

در پژوهش حاضر با در نظر داشتن جایگاه و اهمیت پارلمان به‌عنوان یکی از بازیگران مهم عرصه حکمرانی و حکومت‌داری، شفافیت پارلمان و پارلمان باز مورد بررسی قرار گرفت. در حوزه پارلمان باز نهادها و اسناد سیاستی مختلفی وجود دارد که در پژوهش حاضر با تمرکز بر بیانیه شفافیت پارلمانی به‌عنوان یکی از جامع‌ترین اسناد سیاستی این حوزه تلاش شد الگوی تحقق و پیاده‌سازی پارلمان باز ارائه شود. بیانیه شفافیت پارلمانی دارای چهار رکن اصلی شامل: ۱. ترویج فرهنگ شفافیت میان شهروندان، ۲. بازسازی اطلاعات پارلمان، ۳. سهولت دسترسی به اطلاعات پارلمانی و ۴. استفاده از ابزارهای نوین فناوری اطلاعات برای داده‌های پارلمان است که در ذیل هر کدام از این ارکان کارکردهای مختلفی بیان شده که مجموع کارکردهای شناسایی شده، ۴۴ کارکرد است.

به‌منظور طراحی الگوی پیاده‌سازی پارلمان باز، تلاش شد که نگاهی جامع و نظام‌مند مدنظر قرار گیرد. بدین جهت در الگوی پیشنهادی ابتدا زمینه‌های تحقق پارلمان باز بیان شدند. در ادامه الزامات و اقتضائات پارلمان باز در سه محور الزامات قانونی، الزامات آموزشی و توانمندسازی و الزامات زیرساختی و فناوریانه ذکر شد. محور بعدی الگوی مطرح شده شامل حوزه‌های اداری و اجرایی پارلمان است که شفافیت بایستی در تمامی این حوزه‌ها محقق شود. حوزه‌های شناسایی در چهار بخش ساختار و تشکیلات مجلس، منابع انسانی مجلس (اعم از کارکنان، مدیران و نمایندگان مجلس)، فرایندهای سیاستگذاری و قانونگذاری و رویه‌های اداری و گردش کار قرار گرفتند. در بخش آخر نیز دستاوردهای شفافیت و پارلمان باز در ۶ محور شامل ارتقای قانونگذاری، بهبود نظارت و بازخوردگیری، تقویت مشارکت و همکاری، مطالبه‌گری و درگیرسازی شهروندان، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری و نوآوری و خلاقیت تشریح شد. براساس مطالعات انجام شده و همچنین الگوی ارائه شده در رابطه با پیاده‌سازی پارلمان باز برخی از پیشنهادها و توصیه‌های سیاستی برای

۱. در گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با عنوان شفافیت عملکرد نمایندگان و مجلس شورای اسلامی با شماره مسلسل: ۱۸۰۰۴ به‌صورت تفصیلی مشخص شده است که فرایند تحقق شفافیت در مجلس از کجا آغاز شود و چگونه باشد.

شفافیت در کل نظام حکمرانی (اعم از حاکمیتی و بخش خصوصی) را تشریح و تبیین کند.

هیئت‌رئیس مجلس شورای اسلامی: هیئت‌رئیس مجلس شورای اسلامی به عنوان متولی اصلی اداره مجلس شورای اسلامی بایستی با همکاری کمیسیون‌های تخصصی مجلس شورای اسلامی و معاونت‌های مجلس شورای اسلامی، نقشه راه تحقق شفافیت در کل نظام حکمرانی کشور و به طور خاص در مجلس شورای اسلامی را تهیه و تنظیم کند و بر اساس شرایط روز محیط داخلی و بین‌المللی برنامه زمان‌بندی برای تحقق پارلمان شفاف با توجه به اولویت‌ها را داشته باشد.

معاونت قوانین ریاست جمهوری و کمیسیون شوراها و امور داخلی مجلس شورای اسلامی: با توجه به مأموریت معاونت و کمیسیون مذکور در حوزه شفافیت، لازم است بر اساس مطالعات پشتیبانی تخصصی و بهره‌گیری نظرات از متخصصان دانشگاهی، اندیشکده‌ای و همچنین دستگاه‌های اجرایی، لایحه پیشنهادی برای شفافیت نظام حکمرانی کشور بر اساس نگاه کارکردی و واقع‌بینانه نه تقلیدی و نمایشی، تهیه و تنظیم نمایند.

کمیسیون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی: این کمیسیون وظیفه دارد بر اساس گزارش‌های تخصصی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و همچنین الزامات و چارچوب‌های تعیین شده توسط هیئت‌رئیس مجلس شورای اسلامی، طرح‌های قانونی مناسب و تخصصی برای شفافیت فرآیندها، ساختارها و دستاوردهای مجلس شورای اسلامی را تهیه و در قالب اصلاح موادی از آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی ارائه دهد.

معاونت نظارت و معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی: این دو معاونت با همکاری یکدیگر بایستی زیرساخت‌های مرتبط با آموزش و توانمندسازی نمایندگان مجلس و شهروندان را در قالب برنامه‌ها و بسته‌های آموزشی تهیه و تنظیم نمایند تا شفافیت منجر به مشارکت مردمی و کارآمدی مجلس شورای اسلامی شود.

معاونت اجرایی مجلس شورای اسلامی (به طور خاص اداره کل فناوری اطلاعات): فراهم آوردن زیرساخت‌های فنی و اجرایی در حوزه فناوری اطلاعات و منابع انسانی در مجلس شورای اسلامی برای شفافیت مجلس شورای اسلامی تا در صورت قانونی شدن شفافیت، اجرای آن با تاخیر مواجه نشود و زیرساخت‌های لازم که در جدول شماره (۱) به صورت تفصیلی آمده است مدنظر این معاونت قرار بگیرد.

توصیه راهبردی مهم دیگر اینکه شفافیت بایستی تنها به عنوان ابزاری برای تحقق کارآمدی نظام حکمرانی و کارآمدسازی نهادهای حاکمیتی همچون دولت و مجلس شناخته شود. شفافیت هدف و آرزوی نظام حکمرانی نیست که بدون در نظر گرفتن اقتضانات ملی و ارزشی به هر قیمتی به دنبال تحقق آن باشیم؛ بنابراین شأن ابزاری شفافیت بایستی حفظ شود و تنها در صورت ضرورت و فایده داشتن در نظام حکمرانی به کار برده شود. البته شایان ذکر است که ابزار شفافیت در صورتی که درست و به‌موقع استفاده شود، نقش مهم و انکارناپذیری در تحقق ارزش‌های اصلی نظام اسلامی همچون عدالت خواهد داشت.

شفافیت ابزار و تسهیل‌گر مهم و اساسی برای مشارکت مردمی و درگیری‌سازی شهروندان در عرصه‌های حکمرانی است. از منظر حقوقی، شفافیت یکی از حقوق شهروندان است و بایستی حاکمیت‌ساز و کارهای مناسب برای تحقق این حق را فراهم کند، ولی بایستی توجه کرد از منظر کارکردی که اگر شفافیت زمینه‌ساز حضور و مشارکت مردم در زمینه مسئله‌شناسی و قانونگذاری نشود، نشان‌دهنده این است که درست به کار گرفته نشده است؛ بنابراین باید امکان‌سنجی مشارکت مردمی با شفافیت ابتدا سنجدیده شود و بعد اقدامات لازم برای باز شدن و شفاف شدن دولت و نهادهای حاکمیتی برای مردم انجام شود. به عبارت دیگر کار بست شفافیت به عنوان یکی از حقوق شهروندی بایستی توسط حاکمیت تا به ثمر رسیدن نتایج آن مثل مشارکت مردمی و اصلاح نظام‌های اجتماعی پیگیری شود.

در عرصه حکمرانی و اداره کشور و جامعه و به‌طور خاص مجلس بایستی این نکته در نظر گرفته شود که شفافیت زمانی در سبک و شیوه حکمرانی و نیز بر عملکرد فردی مقامات و مسئولین تأثیرگذار است که سازوکارها و فرآیندهای پاسخگویی و همچنین فرهنگ و روحیه مسئولیت‌پذیری در میان آحاد جامعه و به‌طور خاص مقامات سیاسی نهادینه شده باشد. اگر چه شفافیت پارلمان باعث می‌شود که پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری در بین نهادهای حاکمیتی نهادینه شود، ولی در کنار آن بایستی سازوکارها و ابزارهای پاسخگویی و مسئولیت‌پذیر کردن مقامات نیز به‌عنوان مکمل طراحی و به کار گرفته شود.

در رابطه با پیشنهادهای اجرایی به منظور تحقق و پیاده‌سازی پارلمان باز، بازیگران و نهادهای مرتبط و وظایف و مسئولیت‌هایی که برای تحقق پارلمان شفاف بایستی در دستور کار قرار دهند به شرح زیر ارائه می‌شود.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به عنوان بازوی پژوهشی مجلس شورای اسلامی با انجام پژوهش‌های میان‌رشته‌ای امکان‌سنجی و ظرفیت جامعه ایرانی اسلامی و ارزش‌های آن در رابطه با شفافیت را مشخص کند و با پیمایش‌های تخصصی و افکار‌سنجی‌های دقیق، نگاه مردم به مقوله

منابع و مآخذ

- ۱- علیزاده، محمدرضا و محمدحسین مرادی. "شفافیت عملکرد نمایندگان و مجلس شورای اسلامی"، انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۸۰۰۴.
۲. رحمانی، فاطمه، عبدالحسین زاده، محمد "بودجه شهروندی (چیستی، چرایی و چگونگی)"، انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. شماره مسلسل: ۱۸۴۵۰
3. Access-info. "Access Info Europe and Open Knowledge Foundation, Beyond Access: The Right to (Re) Use Public Information". Last modified January 7, 2011. https://www.access-info.org/wp-content/uploads/Beyond_Access.
4. Brandsma, Gijs J. "Transparency of EU Informal Trilogues Through Public Feedback in the European Parliament: Promise Unfulfilled" *Journal of European Public Policy*, no. 10 (2019): 1464-1483. <https://doi.org/10.1080/13501763.2018.1528295>
5. Brazil Chamber of Deputies. "Open Data from the Chamber of Deputies". Last modified 11 June 2012. <http://www2.camara.gov.br/transparencia/dados>.
6. Cashman, Michael. "Public access to European Parliament, Council and Commission Documents." Last modified 15 December 2011. <https://www.asktheeu.org/en/request/1711/response/6238/attach/5/Document%201.pdf>
7. Catterberg, Gabriela., Moreno, Alejandro . "Individual Bases of Political Trust: Trends in New and Established Democracies". *International Journal of Public Opinion Research*, no. 1 (2006):. 31-48.
8. CPAHQ. "Commonwealth Parliamentary Association, Recommended Benchmarks for Democratic Legislatures". Last modified 7 January 2018. <https://www.cpahq.org/media/10jkk2nh/recommended-benchmarks-for-democratic-legislatures-updated-2018-final-online-version-single.pdf>
9. "Contact Details", Website of the Brazilian Chamber of Deputies, Last Modified 2022, <https://www2.camara.leg.br/english>
10. Cristiano, Faria. "Can People Help Legislators Make Better Laws? Brazil Shows How, techPresident" Last modified 29 Apr 2010. <http://techpresident.com/user-blog/can-people-help-legislators-make-better-laws-brazil-shows-how>.
11. Darbishire, Helen. "Proactive Transparency: The Future of the Right to Information". Last modified 14 September 2010. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25031>
12. "Defending Civil Society", World Movement for Democracy, Last Modified 2022, <https://www.movedemocracy.org/defending-democratic-space/defending-civil-society>
13. European Parliament's "Office for the Promotion of Parliamentary Democracy, Parliamentary Ethics: A Question of Trust". Last Modified 15 July 2011. http://www.europarl.europa.eu/pdf/oppd/Page_8/codes_of_conduct_FINAL-ENforweb.pdf.
14. European Union. "Treaty on the European Union". Last modified 26 October 2012. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF
15. Fitsilis, Fotios., Koryzis, Dimitris., Svolopoulos, Vasilios., Spiliotopoulos, Dimitris. "Implementing Digital Parliament Innovative Concepts for Citizens and Policy Makers". *Interacting with Information Systems*, no. 10293 (2017): 31-48. https://doi.org/10.1007/978-3-319-58481-2_13.

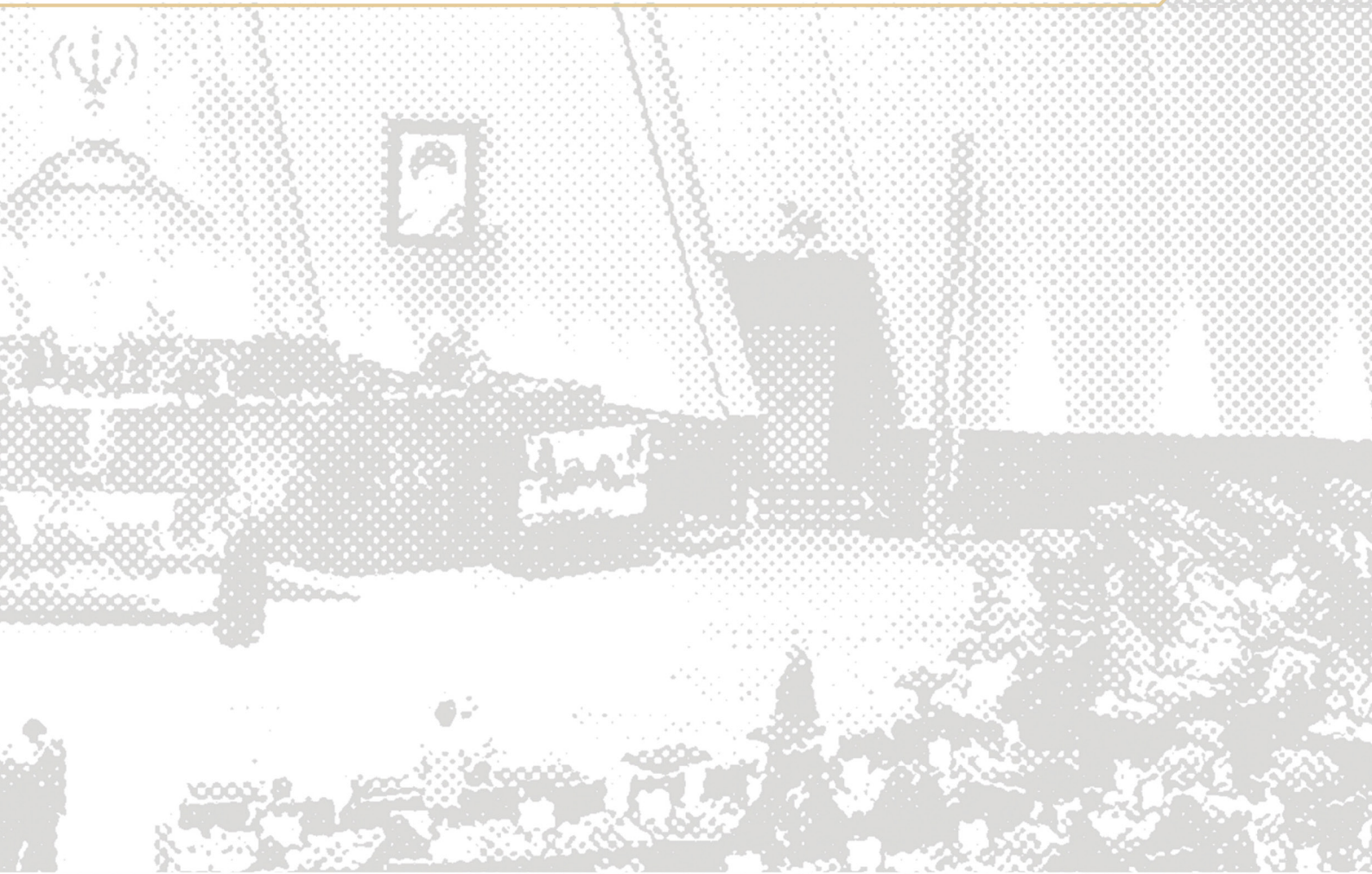

16. Georgia. “Ten Open Data Guidelines”. Last Modified 28 January 2011 <http://transparency.ge/en/ten-open-data-guidelines>
17. Global Parliamentary Report. ” The changing nature of parliamentary representation”. Last Modified April 2012. <file:///C:/Users/user/Downloads/gpr2012-full-e.pdf>
18. Griffith, Jeffrey C.”Beyond Transparency: New Standards for Legislative Information Systems” Last Modified June 2007. https://www.w3.org/2007/06/eGov-dc/presentations/jg_beyond
19. Hassine, Wafa B. “Constituent Assembly: Duty to Lead the Way in Transparency and Governmental Accountability, Nawaat”. Last modified 7 Jun 2012. <http://www.nawaat.org/portail/2012/06/07/constituent-assembly-duty-to-lead-the-way-in-transparency-and-governmental-accountability/>.
20. Hardy, Keiran, Maurushat, Alana. “Opening up Government Data for Big Data Analysis and Public Benefit”. Computer law and security review, no. 33 (2017): 30–37. <http://www.compseconline.com/publications/prodclaw.htm>
21. <https://www.opengovpartnership.org/policy-area/open-parliaments/>.
22. <https://openparliamentenetwork.org/>
23. <https://wfd.hostmydev.com/approach/parliaments/>.
24. Ictparliament. “Global Centre for ICT in Parliament, World e-Parliament Report”. Last modified 6 December 2012. . Inter-Parliamentary Union “Parliament and Democracy in the Twenty-First Century: A Guide to Good Practice”. Last Modified october 2006. file:///C:/Users/user/Downloads/democracy_en.pdf
25. Inter-Parliamentary Union. “Guidelines for Parliamentary Websites”. Last Modified March 2009. <file:///C:/Users/user/Downloads/web-e.pdf>.
26. Inter-Parliamentary Union. ” World e-Parliament Report”. Last modified 6 December 2021. file:///C:/Users/user/Downloads/eParlement%202020-EN_LR_1.pdf
27. Korea.assembly. “Annual Parliamentary Schedule of Website of the National Assembly of the Republic of Korea”. Last modified July 14, 2011. http://korea.assembly.go.kr/mem/mem_08.jsp.
28. Malawi National Assembly. ”Strategic Plan 2010-2015”. <https://endmalaria.org/sites/default/files/malawi2011-2015.pdf>
29. Mandelbaum, Andrew “How XML Can Improve Transparency and Workflows for Parliaments,” Last Modified 5 Apr 2012. <http://www.demworks.org/node/430>.
30. OECD. ”Government at a Glance”. 2011. https://www.oecd.org/gov/governmentataglance2011.htm#executive_summary
31. Open Government Working Group, “Open Government Data Definition: The 8 Principles of Open Government Data. Last Modified 22 July 2011.<http://archive.ipu.org/splz-e/sp-conf05/democracy-rpt.pdf>
32. OPPD. “Information and Communication Technologies in Parliament, European Parliament”. Last Modified August 2010. <https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2014-12/Information%20and%20Communication%20Technologies%20in%20Parliament%20-%20Tools%20for%20Democracy.pdf>
33. ParlAmericas. “ParlAmericas and Latin American Network for Legislative Transparency”. 2016. <http://www.parlameri->

cas.org/en/open-parliament.aspx

34. Parliamentary Monitoring Group (PMG) South Africa. “The Legislative Process”. Last Modified 6 July 2012 <http://www.pmg.org.za/parlinfo/sectionb3>.
35. “Parliamentary Service”, Website of the Parliament of South Africa, Last Modified 2022, <https://www.parliament.gov.za/>
36. Pelizzo Riccardo., Stapenhurst Rick., Olson David. “Parliamentary Oversight for Government Accountability”. Last Modified 2006. <https://www.agora-parl.org/sites/default/files/agoradocuments/Parliamentary%20Oversight%20for%20Government%20Accountability.pdf>
37. Perry, Jonathan. “Trust in Public Institutions: Trends and Implications for Economic Security”. Last Modified June 2021. https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/PB_108.pdf
38. Prasojo, Eko. “Handbook on Transparency and Accountability in Parliament”. Last Modified 2012. <http://repositori.dpr.go.id/57/1/TRANSPARENCY%20AND%20ACCOUNTABILITY%20OF%20PARLIAMENT.pdf>
39. Quebec Secretariat of COPA, National Assembly of Quebec. “Parliamentary Confederation of the Americas, The Contributions of Parliaments to Democracy: Benchmarks for the Parliaments of the Americas”. 6 September 2011. http://www.copa.qc.ca/eng/committees/Democracy-Peace/documents/DOC-CDP-criteres-a-VF_000.pdf.
40. Reynolds, Wendy. “Open Parliament: More Than Data Canadian Parliamentary”. Canadian Parliamentary Review 33 (2019), no .3: CanLIIDocs 3797. <https://www.canlii.org/en/commentary/doc/2019CanLIIDocs3797>
41. Right2info. “Further information on the laws of individual countries” Last modified 26 October 2012. <http://right2info.org/constitutional-protections>.
42. Rubio Rafael., Vela Ricardo. “Open Parliaments Around the World. Open Parliament, Tools in Comparative Perspective” Last Modified 2019. <https://sog.luiss.it/sites/sog.luiss.it/files/WP%2049%20Rubio-Vela.pdf>
43. Sidler, Andreas. “XML @ parliament.ch, Global Centre for ICT in Parliament Meeting”. Last Modified 6 July 2012. <http://www.ictparliament.org/attachements/XMLmeeting/Day2B6-Sidler.pdf>.
44. Van der Meer, Tom. “In what we Trust? A multi-level Study into trust in Parliament as an Evaluation of State Characteristics”. International Review of Administrative Sciences, no.3 (2010): 517–536.
45. Vanja, Gutovic. “Gathering of the ParlAmericas Open Parliament Network - Peru 2018”. International Anti-Corruption Academy. <https://policycommons.net/artifacts/1586274/3-gathering-of-the-parlAmericas-open-parliament-network/2276043/>
46. Wikipedia. “Parliamentary Informatics”. 2012). https://en.wikipedia.org/wiki/Parliamentary_informatics

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: mrc@majles.ir